

MARTINSKÝ Evanjelik

2019/3

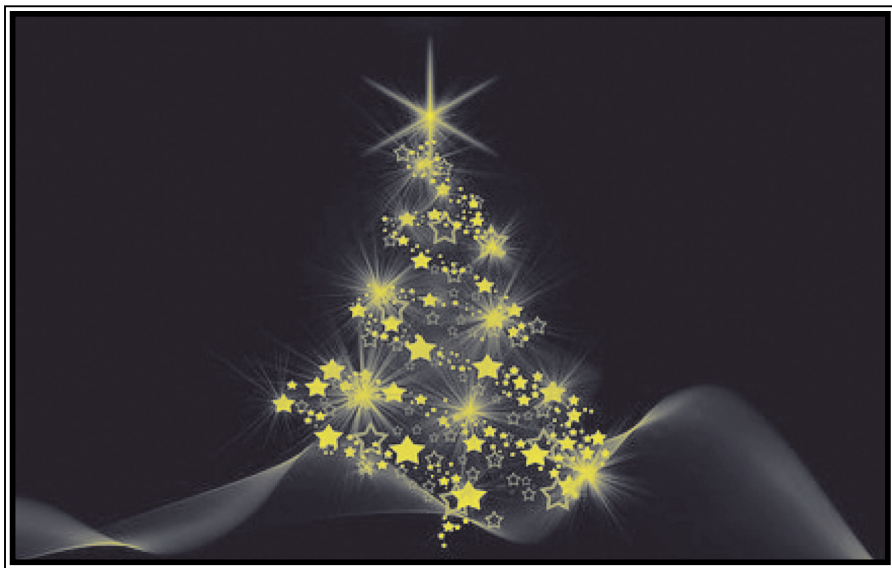
ROČNÍK 26

*Či by sa Boh nezastal svojich vyvolených,
ktorí dňom i nocou volajú k Nemu,
i keď mešká s ich vyslyšaním?*

Hovorím vám:

*Čoskoro sa ich zastane.
Ale keď príde Syn človeka,
či nájde vieru na zemi?*

L 18, 7-8

Evanjelický a. v. cirkevný zbor, Evanjelická spojená škola, Biblická škola
a Centrum kresťanského vzdelávania v Martine
s najväčšou láskou želajú svojim členom, učiteľom, žiakom, študentom,
ako aj priaznivcom doma i v zahraničí požehnané Vianoce 2019
a nádejou naplnený nový rok 2020.

Sláva na výsostiach Bohu a na zemi pokoj ľuďom dobrej vôle!
Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis!

Prijmi, Otče náš

MILOŠ KOVAČKA

Prijmi, Otče náš, ktorý si v nebesiach, našu sviatočnú modlitbu.

Prijmi naše prosby o Tvoj dar najvzácnejší:
prosíme o Tvoju milosť, v ktorej sa rodí Božie dieťa,
o Tvoju lásku, v ktorej sa združuje Boží ľud,
prosíme o nebeský lúč svetla nezastretého pozemskými svármi,
o čisté srdce pripravené prijať Ducha priameho,
prosíme o silu zabraňovať zlu a brániť dobro,
stavať hrádze proti krivdám.

Vynaučuj nás, Otče náš, odvahe otvárať dvere
pravde, právu a spravodlivosti.

Daj, aby sme mohli nachádzať studnice milosrdenstva.
aby sme mohli rásť pri čistých vodách,
aby sme dozrievali ako dobré semä pre dobré činy,
aby sme mohli obdarovať naše spoločenstvo, národ náš,
obce a mestá naše, rodiny naše, drahé deti naše
impulzom jedinečným: živým Tvojím slovom.

Kde ono prenikne, tam sa zrodí svetlo,
tam neznalí budú obdarení múdrosťou,
tam zhynie klam, tam zbledne závišť,
tam sa v kajúcej slze roztopí ľadovec,
ktorý zmrazil v hriešnych časoch naše srdcia.

Ó, Hospodine, daj nový život rozsievať,
daj, aby mohlo opäť dozrievať naše konanie,
daj, aby sme mohli vydať úrodu viery,
ktorú si naše deti budú v dobrom pamätať:
zbuduj v nás, Otče, svoj chrám, pevný, nezdolný.

(Text modlitby odznel v 90. rokoch
na rozhlasových službách Božích z Martina)
ME 2017 / 5 - 6

Na pamäť Miloša Kovačku

Ešte je krátky čas od jeho smrti, ešte náš rozum nevládze uznať, že ho niet – a niet ho najmä v tomto predvianočnom čase, keď treba zredigovať a vydať mimoriadne číslo Martinského evanjelika, časopisu, ktorý utváral a vložil doň to najcennejšie z evanjelickej, národnej a kultúrnej tradície Turčianskeho Svätého Martina. Martinský evanjelik mohol byť len takým, ako ho Miloš Kovačka formoval: bol vlastne jedinou kultúrnou hlavou v dnešnom martinskom cirkevnom zbore, v ktorom žila, ba priam plápolala pochodeň starého protestantského Martina.

Plápolala – a zhasla. A nemá ju kto znovu rozsvietiť do takého jasného a čistého svetla, akým v Milošových rukách vytrvala, až do jeho smrti svietila.

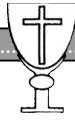
Z takýchto pocitov a myšlienok vznikol úmysel venovať posledné tohoróčné číslo tohto časopisu práve jemu a zároveň spomienke na rektora martinského cirkevného zboru Jána Žingora, odídeného bezprostredne za ním a s ním duchovne i generačne spriaznenému práve staromartinskou tradíciou.

Ešte je príliš skoro na definitívne uzávery a hodnotenia, čas ešte na to nedozrel, ale skutočnosť, že ho niet a hlavy i srdcia sú plné nielen smútku, ale aj vďačnosti a nezabudnuteľných spomienok – to všetko pýtalo si slová lásky a účasti.

Takže pokiaľ to bolo v krátkosti času možné (viacerí texty sľúbili, ale pre nedostatok času rezignovali), pripravili sme toto číslo ako hromadný epitaf členov jeho rodiny, údov zboru, jeho priateľov a priaznivcov. Spomínanie žiadalo oživiť si aj jeho slovo a práve v textoch tohto akoby naozaj jeho časopisu. Citáty z nich vybrala Zuzana Bukovská s pridaním vlastného poďakovania a vnútorného svedectva. Napokon je tu list samotného Miloša Kovačku napísaného v eufórii chvíle, keď dostal do rúk knihu od Miroslava Tumu a Ivany Polákovvej. Jej práve ďakujeme za tento text, ktorý ako v zrkadle odráža Milošovu vďačnosťou a láskou k Martinu prekypujúcu dušu.

Toto číslo Martinského evanjelika považujeme len za začiatok publikovania výberu z Kovačkových textov a po odstupe času i jeho zaslúžené zhodnotenie.

Dielo v dobe – doba v diele (kazateľa)

Zvony martinského evanjelického chrámu smutne vyzváňajú umieračik a oznamujú do sveta neuveriteľne trúchlu zvesť: z časnosti do večnosti a v Božej milosti sa potichu vytratil pán Miloš Kovačka, človek – milión, charizmatická osobnosť slovenskej kultúry, vedy i duchovného života, jeden z najvýznamnejších morálnych aj odborných pilierov súvekej evanjelickej inteligencie na Slovensku. *Dobré meno je vzácnejšie ako veľké bohatstvo, obľúbenosť je lepšia ako striebro alebo zlato* – tak zneli vnútorné imperatívy rozhladeného Európana, uvedomelého Slováka a roduverného turčianskeho lokálpatriota, kresťana a humanistu, evanjelického intelektuála a tribúna Miloša Kovačku. Výrazne sa vynímal a svietil svojou autenticitou, láskavosťou, zásadovosťou, múdrosťou i vzdelanosťou na priemernej až podpriemernej našej dnešnej takmer bezhviezdnej kultúrnej a vedeckej spoločnosti. „*Múdry srdcom býva označovaný za rozumného a vládna reč zvyšuje pravdivosť*“ či „*múdrosť dáva česť*“, aj tieto biblické slová charakterizujú nebohého, jeho akoby naskutku „kazateľskú“ osobnosť, formovanú dramatickým životným oblúkom v hektickej dobe a reprezentovanú mnohostrannými tvorivými aktivitami.

O biografii Miloša Kovačku jesto neúrekom literárnych, časopiseckých, archívnych a internetových materiálov, lepších aj horších zväčša jubilejných portrétov, článkov, encyklopedických hesiel a iných textov, podľa ktorých sa dá absolútne bezpečne rekonštruovať jeho životná anabáza. Taktiež je dostatočne známe zvečnené dielo bibliografické, literárnovedné a kultúrnohistorické, ktoré sa z tejto trojice základných oblastí neuveriteľne rozrastalo do ďalších a ďalších vrstiev bádateľských a interdisciplinárnych záujmov (bibliografia v retrospektívnej, špeciálnej, súbežnej a personálnej podobe, a nad ňou všetko prekrývajúci systém Slovenskej národnej bibliografie, jeho optimalizácia, elektronizácia a digitalizácia; literárna história, biografica, bibliografia, múzejníctvo, archívnictvo, edičná činnosť na poli beletrie, odbornej, historickej a náboženskej literatúry; kultúrne a cirkevné dejiny, spracovanie životopisov a tvorby ťažiskových osobností evanjelickej cirkvi na Slovensku, jej zásadných historicko-cirkevných udalostí, inštitúcií a nosných diel, ako boli Lutherov Bardejovský katechizmus z roku 1581 – najstaršia slovenská kniha, Akty a závery – Zákony a ustanovenia Žilinskej synody z roku 1610, Tranovského kancionál Cithara sonctorum z roku 1636, v súvzťažnosti s dejinami knižnej kultúry a prameňmi k duchovným dejinám Slovenska. Toto všetko robil a bibliografické databázy budoval nielen v polohe klasickej textovej a katalógovej, ale aj s využitím informačných technológií v elektronickej, interne-

tovej a digitálnej verzii, aby zodpovedali pulzu dneška i zajtrajška, aby pomáhali sieťovať modernú vzdelanostnú spoločnosť.

Všetko má svoj čas – „...je čas narodiť sa i čas umierať, čas sadiť i čas vytrhať zasadené..., čas odhadzovať i čas zbierať kamene“. Tieto biblické metaforické pravdy na margo Kovačkovej biografie a diela odkazujeme všetkým pozitivistickým životopiscom, štatistickým bibliografom, knihovedcom a informatikom, kultúrnym, literárnym a cirkevným historikom či iným minulým, prítomným aj budúcim vykladačom faktografie a náboženským pochlebovačom jeho života a diela. Miloš Kovačka bol totiž príkladným vyznávačom a reprezentantom vyšších princípov morálnych, vzdelanostných, organizačných, iniciačných, duchovných aj intelektuálnych, preto je povinnosťou v tejto našej rozlúčke a nekrológu klásť si v ňom tiež vyšší cieľ. V spomienke na túto veličinu sa ju pokúsime priblížiť prostredníctvom náročnejších kritérií, ako len formou pozitivisticky či meditatívne alebo inou bežnou metódou napísaného biografického alebo elegického článku, no na pozadí biblickej starozákonnej vyučujúcej knihy Kazateľ osvetlí jeho dielo v dobe a dobu v diele tohto našského „kazateľa“. Veď Kovačkovými veľkými nedostižnými vzormi boli iní veľkí kazatelia: zo svetových jednoznačne Martin Luther, na národnej postati Juraj Tranovský, Jur Ribay, Samo Tomášik, Michal Miloslav Hodža, Samo Chalupka, Jozef Miloslav Hurban, Jur Janoška, Martin Rázus, Ľudovít Šenšel, Fedor Fridrich Ruppeldt a mnohí iní. Snažil sa ich charizme aspoň trochu priblížiť ako človek, prednášateľ, spisovateľ i učenec (obdivovateľ Mateja Bela, Pavla Jozefa Šafárika, Ľudovíta Štúra, Viliama Paulinyho-Tótha, Ľudovíta Vladimíra Riznera, zo súčasníkov a generačných druhov Štefana Ďurovčíka, Beloslava Riečana, Blažeja Beláka, Vojtecha Čelka, Dušana Katuščáka a poetika Júliusa Vanoviča, večne nepokojného). Neoprávňuje nás síce k takémuto hodnoteniu a prístupu k Milošovi Kovačkovi naša konfesia, ale na druhej strane je tu vzájomná kresťanská a ekumenická orientácia, národné povedomie, tridsaťpäťročná kolegiálna matičná, knižničná, vedecká a publikačná spolupráca i dvanásťročné spoločné pedagogické pôsobenie, desiatky služobných ciest a konferenčných vystúpení, kolokvií a komisionálnych členstiev, rovnaký klubovo nezávislý spisovateľský košiar, ako aj skutočnosť, že vedno sme turčianski rodáci, Sklabinčan a Martinčan. Tento status sa nedá získať ani kúpiť, je daný od Boha. Turčanmi sa musíte narodiť! Turiec treba milovať! Nosiť ho v srdci i v duši.

„*Lepšie je byť skromným s pokornými ako deliť sa o korisť s pyšnými.*“ rezonoval v Milošovi Kovačkovi odkaz rodných Sklabinčanov, medzi ktorými uzrel svetlo sveta v najtemnejších nečasoch búrok najväčšej vojnovnej apokalypsy, ale aj rezistencie, nezlomnosti, protestu, viery a povstaleckého hrdinstva zaplatteného krvou vlastných dedov, otcov, strýcov a ujcov, beš-

tiálne povraždených nacistami na Bukovinách. Sklabiňa a Bukoviny sú akoby dva symboly, na jednej strane slobody, pravdy a demokracie, na druhej neslobody, dobra a zla, nepravdy a tyranie. Za presadenie všeludských a humanistických hodnôt sa veľmi tvrdo bojuje a ešte tvrdšie platí. A po vojnovom a povojnovom detstve, dospievaní a mladosti v krutom totalitnom režime, na prahu zrelosti znova v nádeji lepších čias na úsvite očakávanej demokracie a kulminujúceho obrodného procesu sa Miloš Kovačka ako mladý nadšený matičiar rozhodujúcim vkladom vložil do zostavenia i napísania pamätnice nazvanej *Z vôle ľudu obnovená*, ktorá bola obrazovotextovou knihou *„o udalostiach roku 1968, pamätného roku v živote Matice slovenskej“*. Publikácia sa dodnes považuje za jednu z kultových a ikonických kníh dejín a osudov matičného hnutia.

Bezduchí normalizátori si nielen preto demokratickú, kresťanskú a niekedy až príliš jemnocitnú dušu Miloša Kovačku všímali a nenechali jej voľne dýchať, chceli v nej udusiť ideály, preto sa ona začala utiekať ku štúrovským básnikom. Vyhľadával, čítal, študoval, prepisoval, vydával a zasvätené komentoval ich básnickú tvorbu, najmä Janka Matúšku a Petra Kellnera Záboja Hostinského, plnú veršov revolučného vzdoru, aby vyjadril i alegorizoval aj svoj akoby vnútorne skrytý romantický princíp spočívajúci na rozpore medzi snom a skutočnosťou, ergo realitou komunistického zla a vydieračstva. V temnej dobe normalizácie a konsolidácie, *„...keď na mieste práva bolo bezprávie a na mieste spravodlivosti bezbožnosť“*, mohol si udržať dobré meno a obľúbenosť iba *„blahoslavený človek, ktorý našiel múdrosť, a muž, ktorý získal rozumnosť...“*. Prešibaný moloch normalizačnej totality sa nevzdával, nútil Kovačku do rôznych jeho naturelu celkom neprirodzených funkcií a prác, lebo bezcharakterný systém aj za pomoci tajnej polície a tasenia nebezpečných straníckych kordov chcel budovať svoj imidž na charakterných ľuďoch, ak máme parafrázovať Júliusa Vanoviča. Miloša Kovačku to utvrdzovalo v presvedčení, že *„keď je mnoho bezbožných, rozmáha sa hriech, ale spravodliví uvidia ich pád“*. I stalo sa tak v Novembri '89, komunisti padli, stratili moc a ich rukojemníci i všetci ostatní získali slobodu občiansku i náboženskú.

V novej ponovembrovej dobe Bibliografický ústav Matice slovenskej so štyrmi desiatkami pracovníkov a stovkami externých excerpčných aj kataloizačných spolupracovníkov začal pod riaditeľským vedením Miloša Kovačku všestranne rozkvitať. V jeho gescii vychádzala jedna bibliografia za druhou, jedna dôležitejšia ako druhá, modernizovala sa Slovenská národná bibliografia, vychádzali Bibliografické zborníky i zborník *Kniha*. V úlohe akoby novodobého Ludovíta Vladimíra Riznera, ktorého Kovačka vrúcne miloval, ctí si i obdivoval, svoje bibliografické pracovisko posunul na európsky štandard. *„Múdrosť stavia svoj dom, bláznivosť ho však vlast-*

nými rukami rúca“, aj takto možno nazvať situáciu a napätie, ktoré vzniklo a rozpútalo sa v Matici slovenskej medzi Martinčanmi a skupinkou nových matičných mocipánov z Bratislavy. „*Ústa spravodlivého sú požehnané*“, preto Miloš Kovačka argumentoval a neraz aj písal povestné odkazy do pamätníčkov tých, ktorí búrali morálku matičného domu, nekultúrne ničili, politizovali a znesväcovali tradíciu svätostánku Matice. Z tohto dôvodu „strapaté karfioly“ ako rýchlo kvasení „profesionálni hejslováci“ demagogicky označili Kovačku nálepkou čechoslovakista, jeho pokorného a spravodlivého, lebo iba „*spravodlivosť dvíha národ*“. Dokazujúc svoju pokoru, vydáva Kovačka v období vrcholiaceho mečiarizmu a markušizmu v Tranosciu Hviezdoslavove *Žalmy a hymny*, aby boli „*slová múdrych v tichosti vypočuté...*“, lebo „*sú lepšie ako krik panovníka medzi bláznami*“. Po rozlúčkovom zakývaní istého politického panovníka panáka do televíznej obrazovky nadšený Miloš Kovačka aktualizuje publicistiku Jána Smreka, príznačne nazvanú *Sme živý národ*. Vtedy od roku 1993 sa tužilo aj nerozlučné priateľstvo Miloša Kovačku s martinským evanjelickým farárom Jánom Bohdanom Hroboňom.

Po prelome tisícročí ďalších jedenásť úrodných rokov Miloša Kovačku ako riaditeľa Národného bibliografického ústavu Slovenskej národnej knižnice v Martine patrí medzi jeho najplodnejšie obdobie, a nielen na profesijnom bibliografickom poli. Prišli výnimočné kultúrnohistorické počiny. Svoj vzťah k turčianskemu rodisku i slovenskej vlasti názorne dokumentuje úžasný vlastenecký projekt každoročných *Dní Milana Hodžu v Sučanoch*. Z ďalších významných prác hodno pripomenúť *Memorialis – historický spis slovenských stolíc...* na počesť martýrov Melchiora Rakovského a Krištofa Okoličániho, motivovaný 300-ročnou pamiatkou vzniku spisu. Nasledujúcim ohnivkom v tejto vlastivednej reťazi je vedenie projektu *Rod Révai v slovenských dejinách*, na ktorý neskôr nadviazala aj jeho monografická štúdia *Vzácné ženy rodu Révai... v turčianskych a slovenských evanjelických dejinách*. Opätovne ako vedúci, iniciátor a spoluautor sa podieľa aj na tvorbe monumentálneho dvojzväzkového diela *Zemianstvo na Slovensku*. Na 150. výročie vyhlásenia *Memoranda národa slovenského*, ktorého faksimile vydal spoločne s grafikom Petrom Ďurikom, roku 2011 zakladá *Elektronickú knižnicu slovenských memoár, prosbopisov a žiadostí*. To sú skutočne veľké veci na národa roli dedičnej!

Z Martina najčastejšie a najradšej chodí Miloš Kovačka do Mošoviec, rodiska Jána Kollára, kde v rokoch 2001 až 2006 na dôchodku žije jeho dôverný priateľ Ján Bohdan Hroboň. Pred jeho domom sa nezvoní, no prítomnosť hostov vedených Kovačkom oznamuje ľudová pieseň *Starý náš, starý náš, šedivú hlavu máš./Hej, vtedy, vtedy, vtedy dobre s nami,/ keď si*

ty starý náš medzi nami... Ale Kovačka a Hroboňovci, tí historickí, literárni a štúrovskí, na čele s legendami opradeným mesianistom Samom Bohdanom Hroboňom, aj ich súčasní potomkovia, zväčša oltárni bratia, to je už iný, ďalší krásny príklad duchovného súzvuku, vzájomnej úcty i pochopu a krásneho ľudského priateľstva... Také tuhé puto vzniklo aj medzi Milošom Kovačkom a Hroboňovým farárskym nástupcom Milanom Kubíkom.

Miloš Kovačka bol absolventom Pedagogického inštitútu v Martine. Mal v sebe zakódovanú učiteľskú profesiu, obrovské teoretické vedomosti i praktické skúsenosti, ktoré spájal s výraznou dikciou a schopnosťou pútať deklamácie učiva, akoby aj on patril k oným zlatouštvom. Radosť bolo jeho prednášky v rokoch 2002 až 2011 na Žilinskej univerzite načúvať. Vypracoval sa na kantora par excellence. „*A nad to, že Kazateľ bol múdry, vyučoval aj ľud poznanie, uvážil, skúmal a skladal*“ – konkrétne kultúrne dejiny, bibliografiu, dokumentológiu a slovenskú literatúru, tú staršiu, a z nej na piedestál kládol barok. Z neho ako zo žriedla mysticizmu pramenili Kovačkove nielen pedagogické, ale aj vedecké a editorské záujmy o Juraja Tranovského. Osobitne sa venoval evanjelickým martýrom, ako boli Štefan Pilárik, Joachim Kalinka, Tobiáš Masník, Ján Simonides, Samuel Hruškovíc, Daniel Krman či iní galejníci a exulanti, evanjelickí kňazi a literáti, ktorí trpeli za svoju luteránsku vieru i celé kresťanstvo, pričom kládli i základy barokového slavizmu. Stalo sa pamätným, že keď sa na univerzitách ešte robili prijímacie pohovory a testy, keď to nebol iba bezduchý ekonomický biznis kusovej výroby, keď neexistovali fabriky na bakalárov a magistrov, prvou a základnou otázkou v Kovačkovom prípade na perspektívnych adeptov knižnično-informačných štúdií sa stal jeho obligátny dopyt: „*Kto bol Martin Luther, kedy žil a čím sa preslávil?*“

V roku 2011 Miloš Kovačka ako sedemdesiatjedenročný, akoby v tušení budúcich besov i víchrov, ktoré aj prišli, dobrovoľne odchádza rovnako z knižnice i univerzity, no neuzatvára sa do vnútorného exilu. „*Neodopieraj dobrodenie tomu, kto ho potrebuje, ak je v tvojej moci vykonať to*“ – bolo riaditeľským krédom Miloša Kovačku, ale o uvoľnenej kráľovskej bibliografickej kresle sa celkom nedôstojne poruvali bibliografky v období akejsi ženskej vojny, plnej podlosti, nenávisť, špinavosti a intrig, aké dokážu vymyslieť len ženy, ako o nich kriticky písala jeho obľúbená spisovateľka Božena Slančíková Timrava. „*A zisťujem, že trpkéjšia ako smrť je žena, ktorá je osidlom, jej srdce je sieťou a jej ruky okovami*“ – pri týchto a podobných meditáciách o bývalých kolegyniach zosmutnel z toho veľmi, žiaľil, pukalo mu z chaosu a zloby novej doby už aj tak dosť zoslabené srdce, hoci on ďalej „*spravodlivý kráča vo svojej bezúhonnosti*“. A tak Miloš Kovačka tvrdo pracuje a lopotí do noci, zaujíma stanoviská, keď už má iba oddychovať, te-

šiel sa len z rodinného kruhu. Agilne vystupuje na konferenciách i v médiách, najmä v kresťanských reláciách a diskusiách rozhlasových a televíznych vysielaní, kriticky a polemicky sa vyjadruje k aktuálnym otázkam spoločenského, kultúrneho, literárneho, umeleckého i duchovného života a publikuje. Robí tak aj prostredníctvom sociálnych sietí, pričom jeho príspevky sú obľúbeným čítaním širokých vrstiev viac ako kedykoľvek predtým, lebo „...blázni sa dostávajú na najvyššie miesta a bohatí musia nízko sedieť. Videl... sluhov na koňoch a kniežatá pešo chodili po zemi ako sluhovia.“ Kovačkovu slovo Slovákom súcim na slovo predstavuje svetlo v temnotách a neprehľadných konfrontáciách dneška. Celkom prirodzene sa potvrdzuje jeho postavenie všeobecne akceptovanej morálnej i odbornej autority, skutočného reka našich bezútešných rozháraných, prázdnych nehrdinských čias, pričom „Kazateľ sa snaží nájsť lahodné slová a napísať správne pravdivé výroky“. Najviac pranieroval súčasné pomery v Národnej knižnici, o ktorej vznik a prvotný rozvoj sa výrazne zakladateľským spôsobom zaslúžil. Obával sa o jej osud, aj o svoju bibliografiu, preto neskláňal hlavu pred amaterizmom, neslúžil politicky dosadeným bezduchým nominantom odetým do falošného rúcha manažérov (vládnej strany), nepoddal sa malým ani veľkým inštitučným kobylám, z ktorých môžu nanajvýš vyrásť len biele kone. Žalmo vo si povzdychol: „Beda ti krajina, ak ti je kráľom dieťa.“ Neotročil mu ako iní, aj bielovlasí starci, nemlčal. Naopak, ako vždy príkladne, nebojácne a tvrdošijne, až tvrdohlavo šiel za pravdou, lebo „kto vyslovuje pravdu, hlása spravodlivosť...“, (navyše) ústa spravodlivého sú požehnané... (a) na perách rozumného nachádza sa múdrosť“.

Miloš Kovačka ani literárne nemlčí. Vrelý vzťah k rodisku dokumentuje jeho publikácia *Sklabiňa 720 / 1242 - 2012*. Medzi ostatnými aktivitami Kovačku dominuje národná účasť na tvorbe slovensko-poľského knižného projektu *Cesty Juraja Tranovského - Šladami Jerzego Trzanowkiego (2018)*. Súbežne píše doslovy do ťažiskových básnických zbierok Martina Rázusa *To je vojna!* a *Hoj, zem drahá*. Akoby sa opakovali udalosti spred sto rokov, keď tieto Rázusove majstrovské diela v prevratných časoch vychádzali, aby ich mocný hlas humanizmu a odkaz nanovo aktualizoval. Tak plynula pomaly záverečná doba v diele a dielo v dobe až do osudového rána, keď ešte tesne predtým, pred polnocou podľa svedectva Ľubomíra Jankoviča, si s nami vymieňal maily, 6. augusta 2019!

„Ako bolo všetko vzaté z prachu, tak sa všetko do prachu navracia.“ Ale našťastie nadčasové dielo a pamiatka na nášho „kazateľa“ Miloša Kovačku ostáva prítomná a inšpiratívna pre súčasníkov i pre budúce generácie.

„Pamiatka spravodlivého je požehnaná.“

PAVOL PARENÍČKA

Miloš Kovačka – bibliograf, znalec evanjelickej duchovnej piesne, človek...

Spomienky sú veľmi zvláštny fenomén. Človek sa usiluje vytesniť to zlé a spomínať len na to dobré. V súvislosti s Milošom Kovačkom jediná vec, ktorú chcem a už som aj vytesnila, je, že odišiel: lebo síce odišiel fyzicky, ale jeho práca, jeho slová, jeho myšlienky patria do tých spomienok dobrých, a tie človek nevytesní nikdy.

Prečo práve tieto tri slová: bibliograf, znalec Tranoscia a človek? Lebo tieto tri slová sú tie, ktorými ho viem charakterizovať a v týchto polohách sa mi pripomína najviac. Ja som ho sledovala celý svoj profesionálny život a on bol ten, ktorého bolo hodno sledovať. Asi by sa veci nestali tak, ako sa stali, keby nebol na nás dohliadal.

Moje spomienky sa vracajú do osemdesiatych rokov 20. storočia na čerstvého päťdesiatnika, ktorý mal prirodzenú autoritu a tú si ani raz nevydobíjal zvýšeným hlasom alebo spôsobom, ktorý mu nebol vlastný.

Milošovou srdcovou záležitosťou bola bibliografia. Zoznamoval nás s ňou, vtedy mladých, a snažil sa nenásilným spôsobom ukázať jej čaro. Viacerí z nás, najmä vďaka nemu, vášni menom bibliografia zostali verní celý život.

Práve Miloš Kovačka bol členom tímu, ktorí budovali a nastavovali systém modernej národnej bibliografie, ktorú vymanil z jej tradičného chápania a postavil ju do interdisciplinárneho priestoru. V polovici sedemdesiatych rokov minulého storočia ako mladý tridsiatnik písal zásadné články a štúdie o základných otázkach systémovej výstavby a optimalizácii slovenskej národnej bibliografie, o východiskových aspektoch vymedzenia pojmu predmet národnej bibliografie, o systéme a vzťahoch regionálnej, retrospektívnej a špeciálnej bibliografie, o funkcii súdobej národnej bibliografie a neskôr, v deväťdesiatych rokoch, pripravoval technický projekt tvorby bibliografických záznamov. Nebol však len teoretikom. Jeho praktické bibliografické zručnosti sa pretavili do výnimočných bibliografií Luda Ondrejova, Fraňa Kráľa a do monumentálnej bibliografie Pavla Jozefa Šafárika, ktorej slovenská kapitola je dielom Miloša Kovačku.

Ako bibliograf sa prejavil aj pri zostavovaní Bibliografického zborníka, v ktorom prezentoval teoretické i praktické otázky bibliografie, či pri periodickej bibliografii literárnej vedy a umeleckej literatúry, ďalšej jeho lásky.

Bol však aj tým, ktorý nezabúdal na výročia slovenských vzdelancov (Jur

Ribay, Ludovít Vladimír Rizner, Zemianske Podhradie – križovatka slovenských dejín), významné dejinné udalosti (Memorialis – historický spis slovenských stolíc), milovaných „zemänov“ (Zemianstvo na Slovensku), známe rody, ktoré výraznou mierou ovplyvnili nielen spoločenský, kultúrny či politický život krajiny, ale aj literárny (Rod Révai v slovenských dejinách, Vzácné ženy rodu Révai), inicioval o nich konferencie a zostavoval zborníky, v ktorých, podľa jeho predstáv i presvedčenia, nemohli chýbať bibliografické články a štúdie. Za dôležité pri výskume považoval najmä pramenitý materiál a snažil sa, aby sa jeho texty dostávali do povedomia širokej verejnosti (Pramene k duchovným dejinám Slovenska, Elektronická knižnica slovenských memoránd, prosbopisov a žiadostí).

Ďalšou kapitolou v jeho živote bola evanjelická duchovná pieseň. Dovoľte mi krásnu spomienku na Békešskú Čabu, jej slovenský „veľký kostol“, služby Božie v krásny slnečný deň a my dve Milošove kolegyně a zopár domácich slovenských veriacich. Na kostolných laviciach položené spevníky, Cithary z 19. storočia. Možno povedať, skoro gýčový obrázok. A do tejto scenérie spievané zvučným hlasom, krásne piesne z Tranoscia, ale bez Tranoscia – Miloš Kovačka. Už pri pohľade na to precítenie a oduševnenie musíte vedieť, že evanjelické duchovné piesne sú jeho srdcovou záležitosťou, a to nielen ako prejav jeho vlastnej viery, ale že ho očarili aj ako profesionálne dielo.

Cithara ho okrem svojej duchovnej monumentality zaujala najmä bibliograficky. V úvode k zborníku, ktorý vyšiel pri príležitosti 370. výročia jej prvého vydania pod názvom *Tri dôvody jubilejného návratu*, Miloš Kovačka definoval tri základné tézy týkajúce sa poznania dejín Tranoscia. Kládol si nasledujúce otázky: ktorá kniha s atribútmi slovacity dosiahla najvyšší počet vydání, či žije ešte po takmer štyristo rokoch pôsobnosti na „cirkvi a národa roli dedičnej“ ako živá kniha a predstavil myšlienku či víziu komplexnej slovacikálnej hymnograficko-hymnologickej elektronickej databázy – elektronickej knižnice slovenskej hymnológie. V kontexte týchto téz pristupoval aj k potrebe odpovedať na tieto otázky. Pod jeho metodickým vedením vznikla *Bibliografia Cithary sanctorum*, ktorá dokázala dať odpoveď na najvyšší počet vydání knihy s atribútmi slovacity, svojimi výskumami dokázal, že „*Cithara sanctorum nezmlzla v prepadlisku dejín, ale je naďalej štafetovou pochodňou. Jej piesne, ktoré pretekajú štrbinami stáročí – sú naďalej živými posolstvami ... spoluvytvárajú jadro živého piesňového fondu slovenského kresťanského evanjelického spevu. Identifikujú ho, v našich a budú aj v budúcich časoch prejavom jeho aktuálnej identity, ako aj historickej kontinuity či historicity.*“ Realizácia myšlienky a vízie Miloša Kovačku, týkajúca sa elektronickej knižnice slovenskej hymnológie, bude musieť

byť už v našich rukách, na našich pleciach, aby sme vzdali hold tomuto jedinečnému človeku.

Myslím si, že na sklonku svojej profesionálnej kariéry sa mu podarila geniálna vec, ktorú, verím, že aj on ju považoval za dôležitú a pre slovenskú literárnu a historickú vedu výnimočnú – faksimilné komentované vydanie *Bardejovského katechizmu* z roku 1581, najstaršej slovenskej knihy, katechizmu Martina Luthera vydaného v tlačiarňi Dávida Gutgesella v Bardejove. Na záver svojho úvodu k tejto vzácnej tlači píše: „*Malý katechizmus, ku ktorému sa Martin Luther denno-denne vracal, niekoľkokrát denne prostý text katechizmu – hoci sám učený doktor Písma svätého – opakoval, a tým ho vštepoval do vlastnej duše i svedomia, zanechal ním a v ňom kresťanstvu duchovný nástroj trvalej hodnoty: dodnes žije: dejinami otrhaný, zaprášený, ba i väznený, v jednotlivých edíciách navždy stratený, no predsa legitímny, pretože v srdci úprimný a priamy, diktovaný tak ako Desatoro v ňom vysvetlené, samým Hospodinom. Ten Bardejovský, takmer stratený a ťažko zranený, sme sa pokúsili ... regenerovať, ošetriť a objasniť: Vezmite a čítajte! Kdekoľvek ho otvoríte, osloví vás.*“ Tak ako oslovoval celý život aj Miloša Kovačku.

Nedovolím si nespomenúť jeho pedagogickú činnosť. Bol docentom na Fakulte humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline. Aj keď posledných desať rokov, najmä kvôli inej pracovnej zaneprázdnenosti, už učiť nemohol, dodnes kolujú chýry o jeho prednáškach, ktorých koniec často sprevádzal potlesk študentov. A treba spomenúť aj fakt, že ak študenti mali v ten deň jedinú jeho prednášku a mohla byť trebárs aj o šiestej večer, vždy mal komu prednášať.

V neposlednom rade bol Miloš Kovačka ČLOVEKOM. Láskavým, často zábavným, primerane prísny, často zádumčivým, uplatňujúcim najvyššie princípy etiky a morálky.

V súčasnosti vydávame na spomínanej univerzite *Slovník autorov a ostatných pôvodcov Cithary sanctorum*. Nemôžeme povedať, že je to len naše dielo. Je to aj dielo Miloša Kovačku, pretože bez neho by sme sa jeho výskumu nikdy nevenovali a bez neho by sme to nedokázali. Je to naše poďakovanie – pre vás, vzácny Miloš Kovačka.

EVA AUGUSTÍNOVÁ

Miloš Kovačka – tvorca duchovných a kultúrnych diel (alebo Biblia i bibliografia mu súzneli)

Doc. PaedDr. Miloša Kovačku, CSc. – literárneho vedca, bibliografa, cirkevného a kultúrneho historika, emeritného riaditeľa Národného bibliografického ústavu a univerzitného pedagóga, spolupodnecovateľa kultúrneho života v Martine i duchovných podujatí na Slovensku – charakterizovala viacodborovosť a trvanie vo vývine. Vzdelanosťou, štúdiom a domýšľaním. Osvojovaním aj hľbaním o nadobudnutom. Nielen pre seba, ale rozdávaním sa. To mu vo všetkých zreteľoch umožnila práca v oblasti bibliografie, ktorú vykonával štyri a pol desaťročia vo vtedy už po rozpustení (1948) premenenej a dlho postihovanej Matici slovenskej ako národnej knižnici a po ich odčlenení (2000) aj v samostatnej SNK. Rástol postupne od pracovníka v retrospektívnej bibliografii až po jej kľúčového programátora, riaditeľa Národného bibliografického ústavu SNK.

Príchodom do pracovného úväzku vo vtedajšej MS ako národnej knižnici r. 1966, po jej storočnici, Miloš Kovačka patrí do druhej „vlny“ tvorivých osobností, ktoré zviadli zápas o modernizáciu slovenských knižníc a bibliografie. Nadviazali tak na prvých vysokoškolsky pripravených a pre túto prácu zaujatých odborníkov, ako boli Michal Fedor, Peter Liba, Jozef Špetko, Štefan Hanakovič a ďalší. Tí prišli do Martina rovno z vysokoškolskej prípravy, ale pôvodom pochádzali z východu a západu Slovenska. Miloš Kovačka patrí už nie k skupinovo, ale postupne prichádzajúcim novým pracovníkom do MS už aj z Turca (D. Katusčák, P. Parenička, J. Beňovský) alebo z jeho okolia J. Rezník z Liptova, vysokoškolsky pripravený v Martine ako M. Kovačka na Pedagogickom inštitúte, T. Winkler od Žiliny, B. Belák a Š. Baranovič z Prievidze, B. Laco z Oravy a pod. Aj tieto zretele, isté miestne či územné ukotvenia, majú svoje dôsledky v zaujatí pre rozvoj aj kultúrnych podmienok. V istom ustálení na rodnej základni. Tento zreteľ – vytrvanie v práci v jednej ustanovizni a v rodnom prostredí – najzreteľnejšie reprezentuje práve Miloš Kovačka. Jeho tvorivý zástož pri rozvoji i obrane SNK a národnej kultúry možno sledovať z viacerých hľadísk, čomu sa tak sústredene venoval, v akých vývinových obdobiach, či v miestnych a územných vzťahoch, akými námetmi a osobnostnými prínosmi sa zaoberal a v akých spoločujúcich ustanovizniach pôsobil. V každom ohľade prinášal nové pohľady a riešenia aj na dôchodku. Až do odchodu k Pánovi 6. 8. 2019 v Martine.

Vieme, čo nás narodených čaká, a predsa taký náhly odchod nie a nie prebolieť. Kládie otázky a tie si aj odpovedajú. Mám predstaviť Milošovo

rozsiahle dielo tak bohato rozložené a hĺbavé a chce sa mi spomínať. Aspoň v skratke sprítomniť, ako sme sa stretli, spolu dorastali do obdobných snáh. Veď keď prišiel do bibliografie, ja som práve z nej odišiel na iné pracovisko. Kto sa stretol s Milošom Kovačkom osobne, rozhovorom alebo prostredníctvom jeho slova i činov, vypočutím mimoriadnych prednášok, návštevou ním dôkladne pripravených podujatí (odborných seminárov, vedeckých konferencií i duchovných stretnutí) či objavných duchovných literárnovedených a kultúrno-historických prác (zverejnených v periodikách, knižne, v informačných systémoch, v televízii), tomu zostáva v pamäti, pretože každý jeho prejav mával neopakovateľný výraz priamym odovzdávaním sa. K tejto silnej pôsobivosti sa však dostával postupne, cibriac nadanie vlastnou usilovnosťou, príčinnivosťou i využitím pracovných podmienok v plnení povolania.

Vydávam o tom svedectvo, pretože som dostal dar nielen stretnúť sa s ním, ale aj spolupracovať na mnohých jeho riešeniach. Už pred vstupom do pracovného zaradenia pri návšteve prvého autorského Večera pri Vajanskom. Priznal sa, že píše poéziu, ale to sú len pokusy. Presviedčal som ho, aby vybral to, čo považuje za vydarené, a spoločne sa dopátrame, v čom už tie verše zrejú. Každý majster sa najprv musí vyučiť. Priniesol dve básne. Jedna bola ľubostným vyznaním, druhá – situácia poučená tendenciami „zvecňovať“ verše nečakanými obraznými spojeniami, s istými inotajnými náznakmi: *„ľahaný do stredu húfu a počúvam slová apoštola stojaceho na vrchu/ oblečte sa do kvetov a hrajte piesne/unavený bezvládnou rukou drevenejšou v čase dávno necítiacou stisk/dávam sa znovu krstiť v bežiacého víťaza krajinou/kde víťanie krvou zaznelo bežiac bezdrôtovo už toľkokrát/boli to prasily boli to veky v zabudnutom tlkote“*, (s. 7) *„do tvarov zemských pologúl vyťahni memento chlapče/z nápisu nad cintorínom/hľadiac na podivné strnisko myšlienok vrátené na oltár/so sochou“* (s. 8). Zverejnili sme ju v zborníku martinských autorov Stretnutie II. (Martin, 1967).

Pred nástupom na bibliografické pracovisko prišiel za mnou na konzultáciu, či môže prijať takú úlohu, ktorá je taká rozsiahla a osobitá. Vraj v našej skupine, ktorá nastúpila do Maticy slovenskej ako národnej knižnice, bola na to pripravená a riešila veci spoločne. Čo svedčí, že dnes sú už vedúcimi pracovníkmi, hoci sú ešte mladí. Presviedčal som ho, že bibliografia ho nielen zamestná, ale postupne mu bude aj rozširovať poznanie. To, čo bude spracúvať, bude ho aj vzdelávať. Stalo sa. Bibliografia ho navonok pohltila. Venoval sa jej bytostne. To, čo ďalej o tom zaznamenávam v postupnosti uskutočňovania, sú jednotliviny, z ktorých sa skladá jeho dielo, ku ktorému patrí aj rovnako postupné opravovanie a dobudovávanie rodinného domu. Viacerí sme mu pri tom aj pomáhali. A to, čo ho však pre nasledujúce úlohy pripravilo, má širšie rozmery. Ponajprv rodinou a rodiskom, ale aj jej spätosťou s duchov-

ným životom, kultúrnym zázemím Martina i vzdelávacími inštitúciami, ktoré navštevoval.

Miloš Kovačka sa narodil 30. októbra 1940 v turčianskej obci Sklabiňa. Základnú školu vychodil v Hornom Jasene a v Martine, Jedenásťročnú strednú školu absolvoval v Martine (1957). Študovať začal medicínu v Olomouci, no pre zdravotné ťažkosti sa vrátil domov a vyštudoval Pedagogický inštitút v Martine, odbor slovenčina – dejepis (1965). Už ako pracovník MS si urobil rigoróznou skúšku na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici (1981) a o rok neskôr obhájil dizertačnú prácu v SAV a stal sa kandidátom vied o umení. Vo vzdelávaní pokračoval aj druhým atestačným stupňom (1989). Na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity obhájil habilitačnú prácu a získal docentúru z Teórie a dejín slovenskej literatúry (2004). Po skončení vysokoškolského štúdia pôsobil jeden vyučovacím ročníkom ako učiteľ na základnej škole v Martine (1965/66) a následne sa „upísal“ súpisom literatúry a jej usústavňovaniu i komunikovaniu, čiže bibliografii. Začínal v Bibliografickom odbore MS. Matica po oslavách storočnice prestala byť už pre komunistických politikov „retrográdnou, zastaralou, buržoáznou a nacionalistickou inštitúciou“, za akú ju považovali v 50. rokoch vtedajší mocipáni, so snahou zaštitíť sa jej minulým kultúrnym pôsobením. Začala sa rozširovať aj personálnym obsadzovaním a vznikali nové pracoviská. Medzi prvými to bol Pamätník slovenskej literatúry a Útvár pre strojové spracovanie zbierok (čo bola prvá základňa pre kybernetizáciu pracoviska). Do bibliografickej praxe sa Kovačka dostal v čase prudkých diskusií o jej vedeckosti a špecifickom uvedomovaní sa voči vtedy, v našich podmienkach, rodiacej sa vedeckej informatiky. Ich otázky sa sprvu zdali protirečivé, akoby sa vylučovali, alebo nahrádzali. Postupným pričíňovaním aj Miloša Kovačku sa tieto zjednodušovania odstránili a kooperácia oboch disciplín pokračovala vo vzájomnej súčinnosti. Bibliografiu chápal nielen ako výskum, popis a usústavňovanie zverejnených poznatkov, ale mal aj radosť z takého obsiahnutia. Bibliografia sa možno javí „suchá“, ale v dôsledkoch má mimoriadnu schopnosť obohatenia a dnes je aj prípravou informačných databáz, ktoré nemôžu vznikáť bez tejto pracovnej metódy.

Retrospektívny bibliograf

Prvou úlohou Miloša Kovačku bolo spracovávanie článkov zo slovenských novín a časopisov za roky 1919 – 1944 v retrospektívnej bibliografii v r. 1966 – 1970. Tá bola spolu so súčasťou či súbežnou bibliografiou jednou z kľúčových úloh vtedajšej MS. Realizoval sa zámer, ktorý sa prijal a schválil po poštátnení SNK ako národná knižnica (1954) a mal dobehnúť zaostávanie poznávania slovenskej knižnej a časopiseckej publicistiky prostredníctvom jej súpisov i rozpisov, čo slovenskej kultúre

v 20. storočí chýbalo. Bolo treba pokračovať v Riznerovi v celej šírke i hĺbke úlohy. Prienik do prudko sa diferencujúceho kultúrneho života v podmienkach prvého obdobia Česko-Slovenska a následne i Slovenskej republiky do SNP umožnil Kovačkovi nielen osvojenie si bibliografických postupov, ale aj široké obohatenie poznatkov každodennou prácou s nimi. Bola to všestranná a kvalitná teoreticko-heuristická príprava praxou.

Špeciálny bibliograf

Druhým štádiom tvorivého pričíňovania sa o rozvoj slovenskej bibliografie boli Kovačkove práce na špeciálnych bibliografiách. Od r. 1971 do r. 1982 sa zúčastňuje spracúvania a vydávania Bibliografie literárnej vedy a umeleckej literatúry na Slovensku. Zo šírky retrospektívy sa sústreďuje na sledovanie naoko užšej odbornej oblasti, ale pritom tiež už bohato rozvitej publicistiky z vedeckého i kritického myslenia o staršej i súčasnej slovenskej literatúre. Táto fáza obohatila už Miloša Kovačku aj pre budúcu pedagogickú činnosť v oblasti literárnej vedy, prispela k jeho argumentačnému zázemiu o potrebe systémového a materiálovo nasýteného bádania i v špeciálnych disciplínach.

Súbežná bibliografia

Následne sa Miloš Kovačka dostáva znova v celej šírke publikačnej produkcie na Slovensku od r. 1982, a to k spracovávaniu a vydávaniu Slovenskej národnej súbežnej bibliografie. Dialo sa to v čase, keď jej spracúvanie sa postupne uskutočňovalo pomocou moderných informačných techník, ktoré si vyžadovalo rozšírenie poznatkov aj o technické riešenia. Reprezentácia slovenskej bibliografie sa touto cestou zapája do celosvetových trendov a dostáva sa aj k širšiemu využívaniu. Už to nie je len súpis a rozpis prác iných, ale tvorivé systematizovanie potrebné pre rozvíjajúci sa výskum slovenskej vedy, ale aj techniky a hospodárstva. Informatika už nie je len kultúrnou reprezentáciou, ale životne potrebnou a dostáva sa do centra pozornosti. Stáva sa predmetom aj teoretického poznávania a aplikovania.

Teoretik a metodológ

Miloš Kovačka po „prechode“ praxou vo všetkých troch „prúdoch“ či súčastiach bibliografie (retrospektívnej, súbežnej i špeciálnej) dostáva úlohu od r. 1989 zostavovať a redigovať aj Bibliografický zborník. Už predtým prispieval do neho a jeho obsah obohatil novými témami súvisiacimi so spracovávaním bibliografie modernými technikami. Tak ako predchádzajúce ročníky od konca 50. rokov minulého storočia pripravovali celú škálu nových bibliografov na riešenie úloh a presadzovali povedomie o bibliografii ako samostatnej heuristickej disciplíne. Kovačkom redigovaný bibliografický zborník tieto úsilia ukotvuje historicky, teoreticky

i metodologicky. Metodológia dáva do stálosti usústavenia to, čo je ustavične „živé“, v pohybe, vývine, premenách. Sústredenia a zverejnenia poznatkov a diel, ktoré opatrujú pracoviská, ako je SNK a jej špecifikované súčasti (Literárny archív, Biografický ústav a Literárne múzeum), majú v predmete nielen uchované zbierky, ale aj vývin sledovaných odborov a dejiny ich komplementovania, čím sa stávajú zároveň aj dejinami spracovaných odborov. Tento všestranný príklon k vede aj cez bibliografiu, cieľavedome projektovaný Milošom Kovačkom do zrelého a seabavedomého uvedomovania, sa stal základom zvýznamnenia bibliografických prác v súčasnosti. Prirodzene aj pomocou informačných techník a teória komunikácie sa stala týmto domýšľaniam východiskom.

Všetky spomínané postupné presadzovania sa diali v čase tzv. normalizácie. Dnes to tí, čo ten čas komunistickej totality, ktorá zavládla po auguste 1968, asi ani nepochopia, čo museli pretrpieť schopní riešitelia úloh pod (ne)vedením (v oboch zmysloch slova) stranou dosadených riadiacich pracovníkov. Ich odbornosť bola stranícka knižka a úloha strážif tvorivých ľudí, aby neprekročili mieru byť služobníkmi ich zámerov. Takých sa vystriedalo viac, ale všetci boli na to isté kopyto. Spochybňovali všetko, čo nebolo „marxistickým“ myslením. Teória informácií, prirodzene, takou nebola. Tá bola pre Miloša Kovačku spolu s komunikačnými technikami kľúčom k rozvinu. Uvedomoval si úlohy bibliografie aj v širšom reprezentačnom chápaní, ale aj v praktickom uplatnení, začal si ju osvojovať najprv praktickým riešením a následne vníkaním do jej vnútorných zákonitostí. Pátraním po nich vzhľadom na celok, od predmetu cez spracovanie až po výstupy.

Prvým samostatne publikovaným dielom Miloša Kovačku bolo vydanie Bibliografie článkov zo slovenských novín a časopisov za r. 1919 – 1944. Metodická príručka (1969). Následne zborníky K niektorým aspektom regionálnej a personálnej bibliografie (1974), Funkcie Slovenskej národnej bibliografie a K niektorým východiskovým aspektom vymedzenia pojmu predmet národnej bibliografie (1975), K otázkam vzájomných vzťahov regionálnej a retrospektívnej bibliografie (1976), Systém špeciálnej bibliografie na Slovensku (1976), Typológia dokumentu IKIS KZK (1989).

Popri týchto samostatných vydaniach spracoval a zverejnil veľké množstvo čiastkových riešení a príspevkov uverejnených v rozličných zborníkoch a časopisoch, v ktorých sa venoval jednotlivým praktickým i teoretickým otázkam modernej bibliografie. Nadväzuje na jej historický odkaz byť nielen prameňom k novým poznatkom, ale aj doložením o dejstvení slovenskej vzdelanosti a tvorivosti. Pre ich bohatosť a rozmanitosť treba aspoň zástupne spomenúť ďalšie Kovačkove odborné štúdie: Formálne-typologické zvláštnosti dokumentov a funkcie národnej bibliografie (1978), Základné otázky systémovej výstavby a optimali-

zácie slovenskej národnej bibliografie (1979), Hlavné línie a výsledky riešenia čiastkovej výskumnej úlohy – systém špeciálnej bibliografie na Slovensku (1981), Problematika špecializovaných bibliografických diel automatizovaného typu (1981), Rozvoj automatizovaného systému súbežnej národnej bibliografie (1983), Spoločná bibliografia ako produkt medzinárodnej bibliografickej práce (1983), Súbežná slovenská článková bibliografia – vývoj stav a perspektívy (1986), Príspevok súbežnej slovenskej národnej bibliografie k rozvoju kooperačných vzťahov v bibliografickom systéme (1986), Rozvoj bibliografickej činnosti na Slovensku do r. 2000 (1999), Problematika všeobecného modelu personálnej bibliografie, Národný program retrokonverzie (1994). Všetky spomenuté práce mali dosah na prax i využitie bibliografie.

Manažér

Celý komplex bibliografickej činnosti nielen v rámci SNK, ale aj Slovenska dostáva Miloš Kovačka do náplne ako riaditeľ Národného bibliografického ústavu SNK v r. 1991 a vedie toto špecifické pracovisko s koordinačnými úlohami rozhladene a na odbornej úrovni i rozvíjajúcimi aktivitami až do odchodu na dôchodok v januári 2011. Do tejto jeho činnosti prirodzene vyústili všetky skúsenosti dovtedajšej praxe i teórie, ktorú neprestáva rozvíjať i naďalej. Pritom nezabúda ani na to, čo súčasné bibliografické činnosti predchádzalo, čiže na dejiny. V nich do popredia vystupujú aj otázky histórie bibliografie, príprav konferencií o jednotlivých stránkach jej dejín, s venovaním sa najmä portrétnym analýzam jednotlivých tvorcov (Ľ. V. Rizner, Ján Vladimír Ormis, Juraj Ribay, Michal Rešetka, Pavol Doležal, Michal Chrástek, Michal Fedor, Štefan Ďurovčík, Ján Agnet, Ján Čaplovič a ďalší). Mimoriadnou hodnotou týchto koncepčne a postupne objasňovaných príspevkov bolo, že sa slovenská bibliografia „zakoreňuje“ sledovaním jej postupného „vynárania“, ktoré sa mohlo stať len na základe výskumu jej prvých historických riešiteľov.

V tej súvislosti načim však zaznamenať aj ďalší kľúčový zreteľ riadenia bibliografickej činnosti Miloša Kovačku v celoslovenských súvislostiach i inštitucionalizovanom konkretizovaní pracoviskom, ktoré dostal za úlohu viesť. Dá sa povedať, že sa tieto riešenia „rozpínali“ medzi cieľavedomým sebauvedomovaním bibliografie, presnejšie bibliografov, že majú svojich predchodcov. V tomto ohľade nadviazal na prvé koncepčné úlohy nastoľované Jánom Štefánikom a jeho spolupracovníkmi od zrodu pracoviska a ich presadenia Petra Libu, v spore s ideologickými oponentmi, čo ho stálo aj miesto v SNK a následné postihovania. Cieľavedomý príhlas ku kontinuite bolo aj udržanie a aplikovanie pôsobenia demokraticky sa zrodenej koncepcie koordinácie bibliografických prác ešte v zložitých podmienkach ideologického tlaku v r. 1956. Práve

spolupráca všetkých centrálnych knižníc na tomto úseku na čele s vtedy poštátnenou Maticou slovenskou ako národnou knižnicou jej zabezpečila ich uznanie, hoci vlastne na tomto úseku bola začiatočníčka. Riešitelia koordinácie na tomto demokratickom princípe spoločného zladovania stali sa vzorom aj pre iné štátne bibliografické pracoviská.

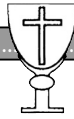
Miloš Kovačka už ako riaditeľ sa dotkol aj viacerých literárno-bibliografických aspektov národnej, regionálnej i personálnej produkcie a informatiky, otázok falza a pod. Obsiahol tak pracovné postupy i dejiny. Zároveň sám prispel do riešení nielen programovaním národnej bibliografie a manažovaním jej podujatí, ale aj špeciálnej spoluúčasťou na tvorbe personálnej bibliografie Pavla Jozefa Šafárika (2004) a už spomínanej Bibliografie literárnej vedy. V týchto prácach sa prejavil ako kontinuitný programátor, nadväzujúci nastolovateľ na uskutočnenia i nenaplnené zámery predchodcov, ale hľadajúci aj nové prístupy k riešeniam. A ešte viac tímový systemizátor, skupinový usústavňovateľ, zapájajúci celú škálu riešiteľov a sám sa na nich zúčastňujúci. Ujal sa aj viacerých občianskych združení. Bol vedúcim či predsedajúcim mnohých odborných konferencií a popularizujúcich seminárov, ako predseda Spolku slovenských knihovníkov i jeho bibliografickej sekcie.

Literárny vedec

Obrazne možno povedať, že Milošovi Kovačkovi poznatky „tiekli“ priamo na pracovný stôl, prirodzene najviac z nich využíval tie, ktoré súviseli s jeho predchádzajúcou prípravou, čiže literatúrou, históriou a kultúrou. To bola už jeho osobná zaujatosť pre hodnoty utajené v zaležaných vydaniach. Sprístupnil ich vo viacerých príspevkoch. Vzťahovali sa najmä na národné obrodzenie. Samostatne knižne vydal Janka Matušku (1970) i jeho Piesne a báje (1971), Petra Kellnera-Hostinského, Hymny a žalmy P. O. Hviezdoslava (1996). Patria k nim aj dizertačná práca Slovenské študentské rukopisné časopisy v 19. storočí (1989) a habilitačná práca Duchovné princípy, literárne vzdelanie, knižná kultúra a bibliografia v dejinách slovenskej literatúry (2004). Ide teda o úplnú syntézu toho, čo získal štúdiom i bibliografickou prácou. Tá následne prestupovala aj do ďalších odborov.

Biografista

Na literárnu vedu priamo nadväzuje aj biografistika Miloša Kovačku. Portrétno spracoval a personálnymi profilmi predstavil celú množinu osobností v rozličných, aj ním redigovaných zborníkoch (Bibliografický, Biografický, Knižnica a i.) a časopisoch (Čitateľ, Knižnice a vedecké informácie, Knižnica, Tvorba T, Cirkevné listy, Slovenské národné noviny a mnohé ďalšie). Tak sa zaoberal Jánom Franciscim, Svitaním, Antológiou levočských študentov, Samom Kuchtom, Jozefom Horákom,

Jozefom Škultétym, Pavlom Dobšínským, Štefanom Krčmérym, Jánom Hollým, Jánom Pavlom Tomášikom, Čajakovcami, Kolomanom Banšelom, Gustávom Lojkom-Tisovským, Svetozárom Hurbanom Vajanským, Teréziou Vansovou, Osobnou knižnicou Milana Rastislava Štefánika, Tiborom Zochom, vydavateľskou činnosťou Patrín, Jozefom Cígerom Hronským, Jánom Smrekom, Júliusom Bottom, Emilom Boleslavom Lukáčom, Petrom Kellnerom Hostinským, Doležalovcami, Samuelom Godrom. Venoval pozornosť aj blízkym spolupracovníkom: Julovi Vanovičovi, Michalovi Fedorovi, Petrovi Libovi, Augustínovi Maťovčíkovi a ďalším, vystihujúc podstatu ich prínosu alebo neznáme stránky ich pôsobenia. Patria k nim aj jeho recenzie iných bádateľov. Podieľa sa i na spracovaní hesiel viacerých biografických slovníkov (Biografický lexikón Slovenska, Evanjelici v dejinách slovenskej kultúry a i.)

Literárny múzejník a medializátor

Na publikačné formy literárneho bádania nadväzujú aj literárno-múzejné realizácie a jeho domýšľania literárno-školských vzťahov ako prispievateľa do Literárnomúzejného letopisu a pripravovaním literárnopamiatkárskych scenárov. Mal podiel na zrode pamätnej izby M. M. Hodžu v Rakši, Jána Jessenia a rodu Jesenských v Turčianskom Jasene, pamätného domu J. L. Holubyho a L. V. Riznera v Zemianskom Podhradí, ako aj na Biblii v dejinách Slovenska. Na vecnú a pracovnú prezentáciu sa viažu aj Kovačkove literárne a religionistické scenáre pre televíziu: Slovenský žalmista P. O. Hviezdoslav, Turčianske pamätníky, Jur Jánoška, Karol Kuzmány, Elena Maróthy-Šoltésová, Archívniectvo v evanjelickej cirkvi a Významné evanjelické jubileá.

Kultúrny historik, matičiar i činovník Martina ako centra kultúry

Miloš Kovačka sa zúčastňoval aj na širších kultúrnych aktivitách, o ktoré sa usilovala Matica slovenská, obnovujúca v rokoch 1968 – 1973 svoju dovtedy rozpuštenú členskú základňu. Tak sa pracovníci MS stali vlastne „dvojdomými“. Mali svoje odborné pracovné úväzky a zároveň sa zapájali do vzdelávacích úsilí matičného hnutia a obnovy Martina ako kultúrneho centra, zámerne likvidovaného komunistami. Túto činnosť významne reprezentuje ním zostavená pamätnica Z vôle ľudu obnovená (Martin, 1969, 197 s.), ako aj jeho ponovembrové činovníctvo v Rade národnej kultúry – podpredseda a dejepisec martinských kultúrnych snáh a ustanovizní, trvalý prispievateľ do Života Turca a Turčianskych novín.

Obranca SNK

Hoci osobne je Miloš Kovačka zdanlivo nevybojný, správaním umiernený, keď sa dostávala inštitúcia Slovenskej národnej knižnice do kom-

plikovaných vnútorných vzťahov vzhľadom na jej súčinnosť s členskou základňou Matice slovenskej vedel vždy zaujať nielen kritický, ale aj odvážny obranný postoj. Po novembri 1989 sa dovtedajšia „dvojdomosť„ Matice slovenskej ako národnej knižnice inštitucionalizovala tak, že členská základňa sa stala opäť spolkovou na čele s predsedom, ktorý za svoju činnosť zodpovedal valnému zhromaždeniu a SNK so svojimi pracovníkmi sa stala štátnou inštitúciou na čele so správcom, ktorý zodpovedal za jej vedenie vláde SR prostredníctvom ministra kultúry. Štatutármi pri spoločných úlohách boli obaja, predseda i správca. Keď počas osláv 125-ročnice MS vznikli spory, ako finančne zabezpečovať inštitučnú súčasť, snahou predsedu zmeniť riešenia bez oboznámenia vedenia, na úkor SNK, postavil sa Miloš Kovačka proti jeho individuálnym úsiliam a proti odvolaniu správcu nesúhlasiacemu s konaním predsedu. Keď vznikli opätovné snahy predsedu i výboru MS zlikvidovať autonómnosť SNK ako štátnej inštitúcie podriadením spolkovvej základni v r. 1966, Kovačka sa stal spoluiniciátorom zamedzenia takých úkonov, ktoré však predseda presadil cez mečiarovský zákon z r. 1967. Keď jeho dôsledky doľahli likvidačne na pôsobenie SNK a jeho pracovník, stal sa spolupresadzovateľom odčlenenia SNK od MS (2000). Tieto obranné vystúpenia neboli protimatichným konaním, ale zastávaním sa toho, o čo sa MS historicky pričnila. Vznik najprv spolkovvej SNK a potom opačne jej „záchranou“ mena MS po poštátnení r. 1954. Tak ako pred osamostatnením SNK aj po ňom bol a zostal Miloš Kovačka spoluúčastníkom viacerých kultúrnych podujatí MS, najmä prednášaním na akciách miestnych odborov MS.

Pedagóg

Významná je aj pedagogická činnosť Miloša Kovačku, najprv na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici a na Žilinskej univerzite (dejiny knižníc a bibliografie) a Biblickej školy v Martine (duchovné dejiny na Slovensku). S tým súvisí aj jeho vynikajúce rétorstvo. Vie pracovať so slovom a jeho prejav nemá len odbornú úroveň, ale aj istú estetickú hodnotu. Tak sa dostáva vzdelávanie i pôsobenie M. Kovačku do oblúka, keď najprv začal ako učiteľ na základnej škole, aj pripravovaný vzdelávaním na túto úlohu, ale profesnými aktivitami vyrástol na všestranného kultúrneho vzdelanca, schopného reagovať tvorivo na celú množinu historických, personálnych, literárnych i informaticko-metodologických otázok.

Kultúrny aktivista

Popri členstve a vedení už spomínaných profesných knihovníckych a bibliografických spoločenstiev a podpredsedníctve Rady národnej kultúry mal Miloš Kovačka podiel na uchovaní kontinuity snáh o obnovu

kultúrneho Martina, zlikvidovaného zámerne po r. 1948, keď sa viaceré úsilia vtedajšieho vedenia „pričiňovali“ o nadviazanie na takéto zmary. Podieľal sa na vzniku Dní Milana Hodžu v Sučanoch a Martine. Bol spoluzostavovateľom zborníkov z ich vedeckých konferencií, ako aj ďalších ním organizovaných odborných podujatí, ako boli Memorialis (2007) a dva zborníky Zemianstvo na Slovensku (2009). K takýmto projektom, zapojujúcim príbuzné osobnosti do spoločného riešenia, bola problematika vývinu kresťanského myslenia a jeho inštitucionalizovaného konkretizovania pod názvom Pramene k duchovným dejinám Slovenska (2010). Úloha zostáva trvale otvorená na spoluriešiteľské zapojenia sa každého záujemca prostredníctvom internetu. Aj ako dôchodca bol členom Predstavenstva Spoločnosti pre Tvorbu a jej redakčnej rady a spolupôsobil pri usporiadaní pätnástich ročníkov podujatia Duchovné hodnoty pre dnešok. Konali sa na rozličných miestach Slovenska v snahe obnoviť pretrhnuté tradície slovenskej duchovnej kultúry.

Bibliista a cirkevný historik

Súčasťou vnútornej orientácie i výskumnej práce Miloša Kovačku boli a sú aj príspevky presahujúce literárne výskumy do kultúrno-historických otázok a cirkevných dejín. Patril k tým slovenským intelektuálom, ktorí sa hlásili k svojmu vierovyznaniu a svojou činnosťou objasňoval aj duchovné a ekumenické otázky kresťanstva na Slovensku. Biblia a bibliografia mu súzneli. Osobitne je potrebné oceniť jeho štúdie Citara Sanctorum, Biblia v dejinách Slovenska (obidve 2006). Publikoval aj v náboženských periodikách. Zvlášť sledoval rodný martinský evanjelický zbor, redigoval i časopis Martinský evanjelik a spracúval v ňom osobnosti, ako boli Jozef Horváth, Karol Kuzmány, Ľudovít Šenšel, Jozef Bučko, Ján Bohdan Hroboň a iní.

Tieto otázky riešil ešte na bibliografických pracoviskách, často v súvisi s nimi, ale aj z osobného záujmu, v čom pokračoval aj ako dôchodca. Hoci ho neraz ohrozili aj zdravotné neduhy, premáhal ich tvorivými činnosťami. Neprestával sa zaoberať viacerými, už spomínanými vrstvami ľudského vedomia i svedomia, pretože ľudskosť, charakter a mravnosť ho „poznámenávali“ tiež. V tvorbe i v osobnom živote. Tak sa na neho aj obracia široká duchovná i kultúrna verejnosť. Zúčastnil sa na spracovaní kazateľského diela významných evanjelických kňazov pôsobiacich v Martine: Jozefa Bučka, ktorý zahynul v koncentračnom tábore, a Jána Bohdana Hroboňa, dediča hroboňovskej tradície a iniciátora obnovy cirkevného života i založenia Biblickej školy v Martine. Nadviazal aj na práce o Žilinskej synode z r. 2010 digitálnym sprístupnením novoobjavenej originálnej listiny Zákonov a ustanovení Žilinskej synody z r. 1610. Spolu s vedeckým tímom zostavené dielo ešte na pracovisku Barde-

šovský katechizmus z r. 1581 (najstaršia slovenská kniha) vyšlo koncom r. 2013. Spracoval do nej rozsiahlu štúdiu o dejinách vydávania Malého katechizmu Dr. Martina Luthera na Slovensku a pre Slovákov (vyšlo viac ako 313 vydaní za posledných 430 rokov.) Pokračoval v poznávaní života a diela významných osobností súvisiacich na jednej strane so SNK a na druhej aj s dejinami evanjelickej cirkvi v publikácii *Fedor Ruppeltd. Život a dielo* (2011). Tento významný evanjelický biskup, zástanca Turčianskeho Sv. Martina ako centra národného a kultúrneho života Slovákov, bol vymenovaný za prvého bibliotekára SNK. Nemohol sa nevenovať editorovaniu i napísaniu štúdie o diele a inšpiratívnom čítaní priateľa Júliusa Vanoviča. Publikácia vyšla pod názvom *Večný nepokoj po-etika* (2011). Obdobne editoroval a písal aj o živote a prácach významného slovenského matematika a dekana Matematicko-fyzikálnej fakulty UK Bela Riečana *Ale najväčšia z nich je láska* (2013). Pripravoval veľké kompendium: *Pramene k duchovným dejinám*.

Neprestával ani v bádateľskom programe, ktorý rozvinul o dejinách knižnej kultúry na Slovensku ešte v pracovnom úväzku v SNK, a v tých súvislostiach napísal rozsiahle štúdie o Samuelovi Tešedíkovi (o jeho knižke k čítaniu určenej pre mládež), o Jurovi Jánoškovi (o koncepcii slovenskej knihkupeckej siete), štúdiu o Jánovi Baltazárovi Jesenskom-Gašpáre, významnom podielnikovi na rozvoji Turčianskeho Sv. Martina v Memorandovom období (vyšla v zborníku *Slováci na panovníckych dvoroch*, 2012). Pre webovú stránku SNK vytvoril základy elektronickej knižnice memorialistiky.

Regionalista

Život Miloša Kovačku „vyteká“ z turčianskej dediny a vo svojich článkoch pre regionálne denníky sa často vracia do jej minulosti. Prirodzene „pretiekli“ aj do kníh. Patrí medzi ne *Sklabiňa 770*. Ide o esej o rodnej obci pri príležitosti jej okrúhleho jubilea (2012). Rovnako prispel do publikácie *Vzácné ženy rodu Révai*, ktoré preslávili duchovné dejiny Turca (2013). Patria k nim aj príspevky o Onódskom snehu, na ktorom popravili dvoch turčianskych zástupcov, a o Memorande slovenského národa, ako aj o podiele Martina na vzniku Česko-Slovenska.

Rétor

Miloš Kovačka vyzrel na významnú tvorivú osobnosť, hýbajúcu kultúrou a duchovným životom v celoslovenských súvislostiach. Stalo sa tak v súvisi s prácou v súčastiach rodiaceho sa komplexu slovenskej bibliografie v čase prelomu a rozvoja informačných technológií, čo plne využil aj vo vlastnej odbornej práci. Charakterizuje ho, že je človekom slova. V zmysle duchovnom i výrazovom. Jeho prijatím v biblickom zvestovaní

i pracovným sprostredkovaním cez zaznamenávané poznatky. Tie v jeho osvojení uplatňuje aj osobným slovesným podaním. Ako rečník snažiaci sa nielen o zrozumiteľný výklad, s čím oboznamuje, ale aj o jeho osobitné vycizelovanie. Mal schopnosť príťažlivo osvetliť širšiemu plénu málo známe otázky priam plasticky, hoci naoko zložitejšou skladbou podania. Jeho rečníctvo pramenilo sčasti v biblickej literárnej obraznosti, ale kotvilo aj v krčméryovskej inšpirácii a istú dikciu mu vtlačalo aj duchovné slovo evanjelických kazateľov. To všetko v neopakovateľnom kovačkovsky rozvitom vypovedaní vnútorne ucelených myšlienok. A zvlášť nažitých a domyslených poznatkov. O také príspevky ho roky žiadali cirkevné i kultúrne spoločenstvá. Chodil medzi ľudí, prednášal, rozdával, čo poznal, a svojím podaním mal mimoriadne úspechy. Písal i rozprával. Delil sa, odovzdával. Ako mu za všetko neďakovať?

Odprvoti pracovného pôsobenia išlo o dvojdomosť v knižničných úlohách a riešeniach, spojenú s obnovou i obranou matičnej myšlienky, vyrastajúcej z demokratického spolčovania a kultúrneho účinkovania našich predkov, ktoré aplikoval na súčasné potreby. I obranou a programovaním osobitosti SNK, duchovným obsiahnutím a ľudským zaujatím pre spoločné záležitosti. Kovačkova osobná i tvorivá pôsobnosť mala neobyčajne široký rozsah, ale aj hlboký dosah, presahujúce hranice nášho domova (veď mal tak rád aj hromadné návštevy zahraničných ustanovizní). V každej skôr spomínaných oblastiach bol priekopník s mimoriadne akčným vložením. Pritom však aj ľudský človek, pozorne sledujúci potreby a záujmy toho druhého, zvlášť v časoch ohrozenia postihmi totalitou. Schopný vystaviť sa aj sám ohrozeniu, hoci povahou bol skôr utiahnutý, čo tak prirodzene patrí štúdiom zaujatému odborníkovi. Človečina z neho čiahala na okolie viacrozmerne, ponajprv kresťanskou ľudskosťou, ktorú zdedil a hlásil sa k nej, ale aj odborným zaujatím k osvojenému odkazu nie meravým opakovaním, ale tvorivým rozvinom a domýšľaním...

V tom všetkom nám bude chýbať, ale zachovanými pričineniami zostáva s nami.

MICHAL KOVÁČ ADAMOV

Priateľ môj, Miloš Zlatoústý...

odišiel si, ale tvoj duch, reč, dielo a všetko, čo si konal, nás tak opantalo, že si natrvalo zostal v myšliach, srdciach tohto národa. Nedá sa všetko vymenovať, lebo na tvojej životnej púti toho bolo priveľa. Vystúpenia, reč, argumenty – všetko balzam na dušu tých, ktorí ťa bez dychu počúvali.

Áno, volal som ťa (tajne) Zlatoústý Miloš. Nesmierne vďačím Pánu Bohu, že sa naše životné cesty priblížili natoľko, že sme sa stali priateľmi, spolu-pracovníkmi. Boli sme silná trojica: Miloš Kovačka, Belo Riečan a Ondrej Hronec. Vytvorili sme „trojku“, ktorá sa podieľala na príprave pätnástich stretnutí Duchovných hodnôt pre dnešok. Vždy boli na inom mieste a vďaka tvojim jedinečným vystúpeniam otvárali oči aj zaspatej slovenskej evanjelickej inteligencii, no nielen jej. Vďaka tebe i Julovi Vanovičovi bol oživený náš literárny časopis Tvorba. Podarilo sa, a tak sme si uctili pamiatku jeho zakladateľa Emila B. Lukáča.

Skvelé bývavali aj spomínania na našich evanjelických predkov, ako boli Samo Tomášik, Pavol E. Dobšínský, Jur Hronec a iní. Aj vďaka tebe mnohí vycestovali do Prahy, kde na Olšanských cintorínoch sme sa poklonili gemerskému rodákovi P. J. Šafárikovi a rovnako blízko pochovanému Jánovi Kollárovi. Tešilo nás, že s nami práve na týchto miestach pokoja stáli aj kultúrne osobnosti českého národa.

Ďakujeme Pánu Bohu, že ťa stvoril, že si bol, že ťa vyslal, a ty si prebúdzal, kriesil duše tých, ktorých poznačil nedobrá fenomén uplynulej doby a skazené ovzdušie súčasných čias.

Tešili sme sa, očakávali sme ťa i s tvojou celoživotnou spolupútničkou, manželkou Slávkou, že zavítate na Gemer. Na spomienkové podujatie v Gočove (60. výročie úmrtia Jura Hronca) či iné slávnostné tu pripravované akcie. Prvou otázkou vždy bolo,... príde aj pán doc. Miloš Kovačka...?!

Neprídeš. Bol si unavený a Pán ťa prizval k sebe. Poslanie si však naplnil. Všetci vrúcne veríme, že sa predsa len ešte stretneme – v nebeských výšinách.

S veľkou úctou, uznaním a vďakou

Gočovo, august 2019

ONDREJ HRONEC

Za Milošom Kovačkom

Dnové človeka jsou jako tráva a jako květ plní, tak květe. Jakž vítr na něj povane, anč ho není, aniž ho již více pozná místo jeho.

Po Ivanovi Kadlečikovi, Beloslavovi Riečanovi, Michalovi Gáfríkovi, Vladimírovi Petříkovi, Dušanovi Mitanovi prasklo ďalšie ohnivo z reľazi laických protestantských osobností. Strata za stratou, smútok za smútkom, akoby sa smrť zamiešala do našej generácie, akoby si svojoľne vyberala a stále nás nechcela opustiť.

A on: Vzácny priateľ, vynikajúci literárny a kultúrny historik, charizmatický prednášateľ, nenahradiateľný spolupracovník. Jeho smrť je taká nečakaná a neskutočná, ktorú nechce prijať náš rozum. Prečo tak skoro? Prečo práve on, prečo ten, za koho niet náhrady? Prečo práve taký, akého veľmi potrebuje dnešný svet a táto cirkev v hlbokom úpadku.

Osirel jeho Martinský evanjelik, ktorý nezastupiteľne redigoval a utváral, ochudobneli aj iné časopisy, najmä Tvorba, do ktorej nielen husto písal, ale ju návrhmi akoby spoluredigoval. Osirel jeho Evanjelický cirkevný zbor v Martine a Biblická škola, osirel aj jeho rodný Martin. Lebo v ňom žilo čosi, čo veľkej väčšine z nás chýba: nebolo to však iba čosi „zhora“ darované, ale jeho úsilím a prácou aj budované. Začal bibliografiou a končil literárnou a cirkevnou históriou, končil vlastne textami polonáboženskými – on, ktorý mi neraz prichodil ako laický kňaz. Bibliografia – ako u najlepších – neznamenalala u neho len popis a mŕtvu evidenciu, ale bola veľkou, živou rozhladňou a výberom na čítanie, na štúdium a osobný rast. Pre iných otravná a únavná, pre neho rozpracovateľka obraznosti a čitateľského smädu.

A všetko s étosom a pátosom prijímala aj odovzdávala jeho duša: veriaca, snívajúca, donekonečna rozvlnená, akoby všetko objímajúca. Akoby práve on naplnil Šaldove slová: *Ne suché a studené rozmaření vyplňuje pravého intelektuála, nýbrž duchovný oheň, plamenné křídlo, kterého přibližuje všeobjímajícímu nejvyššimu dobru. Intelektuálnost není mrtvolná a pedantická akríbie, která se sytí s počítáním a konstatováním těch různých faktičků, které jde šedesát na kopu, pravá intelektuálnost je žár mučící a pronikající celou duší, kterému není úkoje, pokud je nevynese k vyššimu zjednocujícímu pohledu na věci života a smrti.*

Málo, pramálo je dnes takýchto intelektuálov, a on bol jedným z nich. Od bibliografie k historickým údajom, interpretácii textov ústiacich u neho do najvyšších vecí človeka.

Takže u tých, čo ho čítali a počúvali, zanechával čosi nezabudnuteľné. Preto keď sa zjavil za rečníckym pultom, poslucháčom čosi zalesklo sa v očiach: tušili, vedeli, že budú počuť, že budú svedkami čohosi nekaždodenného, výnimočného. Prednášal bez papiera, podnecovaný atmosférou chvíľ, bol rečníkom rodeným, aj keď možno platí *poeta nascitur, poeta orator quid*. Jeho prednáškový monológ bol

vlastne dôverným dialógom s poslucháčmi: „moji milí“, „moji drahí“, a keď písal o niekom, tak nie o autorovi bez prívlastku, ale „jedinečný, vážený, milý“.

Nevedel sa hnevať, nevedel vyvolávať rozpory a robiť zlé krv – takže v tom, čo písal, nechcel a nevedel ani kritizovať alebo polemizovať: hľadal viac hodnoty ako nedostatky, viac nadvihoval, ako znižoval, rád používal o ľuďoch superlatívy, viac u nich vnímal ochotu ako zlobu – bol to akoby Boží človek. Vedel však veľmi dobre, čo a kto má hodnotu, mal vkus a dar spoľahlivého videnia, ľudí aj diela vedel presne charakterizovať.

V tom, čo písal, všade počúť tento jeho vnútorný nápev, dokonca aj vo vedeckých štúdiách – O Žilinskej knihe, Turčianskom memorialis, Cithare Sanctorum, o Bardejovskom katechizme, o Révajovskom rode alebo turčianskych zemanoch, o Jesenskovochoch, Martinovi Rázusovi alebo Milanovi Hodžovi – všade sugestívny, nie na úkor vedeckej platnosti. A v jeho medziľudských stykoch a vzťahoch bol zasa viditeľný jeho najväčší dar od Pána Boha, ten, ktorý bol jeho osobnou charizmou a volal sa ľudská dobrota. Lebo bol dobrý ako kus výživného turčianskeho chleba a za ochotu a dobrotu sa neplatí, lebo sa nedá odmerať ani odvážiť ani oklasifikovať; dobre sa o nej povedalo, že dobrota je v človeku čosi nepodmienečné a vlastne geniálne. Pomoc niekomu, vo veľkých i malých veciach, literárnych i mimoliterárnych, myslieť aj na to, na čo iní nemyslia – pre toto všetko pripadal mi ako dnes už vyhynutý vzácny ľudský druh.

Čo je platná veda, ktorá nepozná vedu dobroty? Napomína či vystríha M. de Montaigne. A Miloš ju dokonale poznal a ovládal, lebo ju mal z vlastnej a prvej ruky, pramenila v podstate jeho dobrotyplnej bytosti.

Bol osobnosťou súrodou a celistvou, nebolo v ňom rozporov, žila v ňom harmonicky veda a prax, myslenie a činnosť, a najmä tvorivosť, nebolo v ňom rozporu medzi hlásaným a žitým, jeho charakter sa nemenil ani v prekérnych premenách našej doby.

Chýba, už teraz chýba. A bude chýbať dlho a ešte viac v martinskom zbore aj v Martinskom evanjeliku aj v martinskej Biblickej škole. Bude nám chýbať v Tvorbe, bude chýbať cirkvi. Miesto po ňom ostáva nezaplnené a prázdne v národnej kultúre, lebo nábožnosť a národnosť boli u neho ako v starom dobrom Martine ešte aj dnes kollárovské sestry.

Ale keď niekto chýba – nie je to aj veľké, výsostné kritérium na jeho hodnotu?

Miloš, hlboko zronení lúčime sa s tebou. V úprimnom smútku myslia na teba a lúčia sa s tebou aj stovky, možno tisíce spriaznencov mimo tohto chrámu, tí, ktorí ťa radi čítali a počúvali, tí, ktorí si ťa vážili, ktorých si obdaroval. Ale ak si môžeme ešte niekoho vážiť, povedal náš generálny biskup v tomto chráme, tento svet má ešte nejaký zmysel. Miloš, dával si svetu – a nám do daru – jeho zmysel.

Boj výborný si bojoval, vieru, nádej a lásku zachoval – je pre teba pripravený veniec spravodlivosti.

JÚLIUS VANOVIČ

Povedané nad rakvou v martinskom evanjelickom chráme.

Milý pán docent,

vzdialili ste sa od nás a vaša fyzická prítomnosť nám už teraz veľmi chýba. Váš duch a vaše slová však zostávajú s nami naďalej. Pre mňa ste boli človekom, ktorý ma dokázal vždy povzbudiť. Jednoducho ste to vedeli. Svojím milým a prívetivým slovom, svojou charizmou láskavého učiteľa. Na vaše maily som nedokázala neodpovedať. Posielala som vám kázne, básne, príspevky. A vy ste ma vždy tým svojim vlastným šarmantným spôsobom motivovali k ďalšej a ďalšej tvorbe.

„Milá Natália, keď čítam Vaše básne, akoby sa na mňa celé nebo usmievalo...“

Aj dnes, keď si sadnem k počítaču, aby som niečo vlastné napísala, spomeniem si na vás. Predstavím si vás, ako sa na mňa usmievate a očakávate ďalší príspevok, ktorý vám môžem poslať už iba do neba.

Rajská záhrada (Genezis 2 a 3)

Na začiatku bolo všade
ako v nádhernej záhrade.
Stromy kvitli, slnko hrialo,
nikomu nič nechýbalo.
Všetko bolo ako treba,
na zemi bol kúsok neba.

Adam s Evou dobre žili,
boli k sebe veľmi milí.
Stále spolu, stále mladí,
tešili sa zo záhrady.
A noc čo noc v ľahkom vánku
im Boh spieval uspávanku.

„V záhrade je jeden strom,“
povedal raz obidvom.
„Je krásny – ale pozor dajte,
ovocie si netrhajte!
Ješť z neho nikdy nesmiete,
pretože inak – zomriete!“

Počul to aj slizký had,
ktorý nemal ľudí rád.
Striehol v kroví a keď zrána
bola Eva celkom sama,
šepol: „Aha! Aký strom!
Občerstvi sa jablkom!“

„Oh, nie,“ Eva odpovedá,
„z toho stromu sa ješť nedá,
ak sa ho len dotkneme,
Boha veľmi sklameme.
Ale – tie jabĺčka – mňam,
Adama sa opýtam!“

Adam mal rád svoju ženu,
čokoľvek by spravil pre ňu.
„Had povedal,“ Eva vraví,
„že má pre nás dobré správy.
Keď sa jablák najeme,
vraj ako Boh budeme!“

Jedla Eva, jedol Adam,
vzpriechli sa Božím radám.
„Oh, ako sme naleteli,
veď sme, Adam, holi celí!
Kde sa teraz skryjeme?
Či naozaj zomrieme?“

„Vedeli ste, čo sa stane,“
povedal Boh nahnevane.
„Nemali ste žiadny dôvod
neposlúchnuť moje slovo.
Zhrešili ste – obidvaja!“
A tak ich Boh vyhnal z raja.

NATÁLIA KACIANOVÁ

Spomínam si na doc. Miloša Kovačku

Poslednýkrát sme sa stretli 4. augusta pred martinským kostolom po skončení spomienkových bohoslužieb na 150-ročnú históriu Živeny. Stihli sme sa len krátko pozdraviť stiskom rúk a už bol v zajatí iných „chtivých“ sa s ním tiež pozdraviť a prehodiť aspoň zopár slov. Docent Kovačka bol jednoducho žiadaný všade, kde sa objavil.

Poznala som ho ako kultivovaného, decentného muža s hlbokými znalosťami histórie slovenského národa a jeho osobností, tých, ktoré venovali svoj čas a energiu národu, jeho kultúrnemu pozdvihnutiu v ťažkých dobách náboženskej, národnej a osobnej neslobody.

Poznal, ako sa túžba po slobode prenášala z generácie na generáciu, z otca na syna sa niesla táto pochodeň často v ťažkých časoch a za cenu osobných obetí, preto písal, prednášal, akoby cítil svoju zodpovednosť pred históriou za tieto osobnosti, aby sa na nich nezabudlo.

Kedykoľvek prišiel k nám do žilinského cirkevného zboru s pani manželkou Slávkou, vždy to bol pre nás sviatok. Vedeli sme, že jeho príhovor alebo prednáška budú zaujímavé. V Žiline vždy našiel vďačných poslucháčov. Vysoko sme si ho vážili, mali sme ich oboch veľmi radi.

Ako pracovník Slovenskej národnej knižnice sa významne zaslúžil o to, že v roku 2008 bola v Žiline vedecká konferencia o živote biskupa Fedora F. Ruppeldta pri 125. výročí jeho narodenia a z diskusných príspevkov bola vydaná kniha *Fedor Ruppeldt, život a dielo*.

Nezastupiteľnú rolu mal aj pri oslavách 400. výročia Žilinskej synody v roku 2010, svojimi prednáškami nás už rok pred oslavami naň pripravoval. *Akty a závery - Zákony a ustanovenia Žilinskej synody*, publikácia vydaná pri tejto príležitosti Slovenskou národnou knižnicou, bola tiež jeho veľkou zásluhou.

V žilinskom cirkevnom zbore sme mu vďační za veľa. Nikdy nám neodmietol pomoc, ani radu. Dokonca aj texty pamätných tabúľ týkajúcich sa biskupa F. F. Ruppeldta na budove fary v Žiline a Juraja Thurzu v Bytči v Sobášnom paláci nesú jeho rukopis.

Náhla a nečakaná smrť pána docenta Kovačku nás zaskočila. Sme mu vďační za mnoho, bude nám chýbať ako vzácny človek, ktorý hojne rozdával zo svojich darov. Uvedomujeme si, že je v súčasnosti len veľmi ťažko nahraditeľný. Bolo mi cťou ho poznať.

Za seba aj za mnohých zo Žiliny vyjadrujem hlbokú úctu a česť jeho pamiatke.

KATARÍNA ZÁSKALICKÁ

Pocta Milošovi Kovačkovi

Veľký žiaľ a smútok sa usadili v srdciach všetkých našich členov Spolku Martina Rázusa, keď nás prekvapila zvesť o odchode vzácneho, múdreho a pokorného človeka docenta Miloša Kovačku. Náš spolok má sídlo od začiatku (28. február 2002) v Liptovskom Mikuláši a tento človek vstúpil do neho niekoľko mesiacov po založení, 29. mája 2002. A bol pre nás nemiernym obohatením. Dnes už vieme, že ľubozvučné oslovenie nášho vzácneho člena *Drahí moji v Mikuláši, vážený Liptovský Svätý Mikuláš, vzácny Spolok Martina Rázusa, milovaní v Liptove* nám ostáva ako pieseň v srdciach a v myšliach. V Spolku Martina Rázusa bol pán Miloš Kovačka výnimočný. Jeho múdrosť a skúsenosti boli zárukou vysokej kvality všetkých našich kultúrnych i spolkových aktivít. Rozdával pravdu, krásu, porozumenie a dôstojnosť – rozdával život. Mohol tak robiť preto, lebo sám oplýval týmito vlastnosťami. Bol učiteľom, bibliografom, historikom, milovníkom slovenského národa, znalcom života a tvorby Martina Rázusa a iných veľkých osobností národa. Učil nás poznávať pravdu z historických dokumentov, vzbudzoval nám lásku ku knihám. Poskytoval ľudské a priateľské rady, vzbudzoval a udržoval vieru v Boha. Odišiel za našimi vzácnymi členmi, ako boli Milan Rúfus, Michal Gáfrík, Ivan Kadlečík...

Úlohou Spolku Martina Rázusa je propagovať stále aktuálne dedičstvo duchovnej, umeleckej i politickej práce Martina Rázusa, preniknutej demokratickým, humanistickým a etickým poslanstvom a úporným zápasom o presadenie poznanej pravdy. Kovačkovsky povedané, Rázus bol „masív“ a seriózne zhodnotenie jeho práce si vyžaduje veľa ochoty a času. Pán Kovačka miloval Martina Rázusa a čas naň mal vždy. Aj dokonali takmer v rovnakom dátume (8. 8., resp. 6. 8.). Vo vydavateľskej činnosti Spolku Martina Rázusa bude navždy zachovaná pamiatka na pána Miloša Kovačku.

- ❖ Konferencia Sláva šľachetným 2010 (Björnson, Janoška, Seton-Watson), Miloš Kovačka: Jur Janoška píše Jozefovi Škultétymu.
- ❖ Konferencia Sláva šľachetným 2012 (Evanjelická cirkev a politika v 20. storočí), Miloš Kovačka: Elena Maróthy-Šoltésová medzi vedúcimi ženami Európy.
- ❖ Konferencia Sláva šľachetným 2014 (Osudy kapitánov slovenských dobrovoľníkov 1848/49 a vojenských duchovných), Miloš Kovačka: Traja kapitáni a jeden poručík – Janko Kučera, Ján Baltazár Jesenský-Gašparé, Michal Miloslav Bakulíny a Jur Langsfeld v Slovenskom povstaní 1848 – 1849.
- ❖ Martin Rázus: To je vojna! Rok 2015. Vydavateľ Spolok Martina Rázusa, Miloš Kovačka: Som, kto vzlyk strápených počuje...vpiš to a zvestuj blížnym! (Doslov)

- ❖ Prezentácia protivojnových kníh vydavateľstva Spolok Martina Rázusa, Turčiansky Martin, 14. február 2016, organizátor a moderátor Miloš Kovačka: Akže vám hovoria, hej, bude vojna, vedzte národy, národe môj drahý, že to nie je vôľa Božia.
- ❖ Martin Rázus: Hoj, zem drahá 2018. Vydavateľ Spolok Martina Rázusa, Miloš Kovačka: Hoj, zem drahá. (Doslov)

Pán Miloš Kovačka rád citoval verše Martina Rázusa, a tak rázusovsky končíme veršami:

*S nami je
Boh pravdy, všetkým prajúci,
I svet práv milujúci,
S nami i rekov légie...*

Za Spolok Martina Rázusa
JÁN JURÁŠ

MÔJ MANŽEL

pochádzal z jednoduchej rodiny. Otec bol invalid a mama postihnutá kožnou chorobou. Miloš bol najstarší z troch detí, preto musel mať na starosti mnohé domáce práce. Rodičia mu však dali dobrú výchovu aj gény, ktoré určite zdedil po nich. Od detských čias mu však najlepším priateľom bola kniha.

Ja som sa dostala do Martina umiestenkou na JSS. Na tú istú školu prišla so mnou i Magda Maľovčíková, s ktorou sa priateľíme dlhé roky. Obe sme dostali rovnaké triedy v ročníku na 2. stupni, kde sme boli triedne. Zhodou okolností jednou z tých žiakov bola sestra môjho budúceho manžela. S Milošom som sa zoznámila v Lubochni, kde nás poslali na školenie ČSM, hoci ani jeden z nás nebol jeho členom. Tam ma večer v spoločnosti zaujal najmä spôsobom rozprávania, kde ich rodina zažila traumy brata, ktorému neznámy muž z nevysvetliteľných dôvodov ukradol dieťa a hodil ho do Dunaja. Po určitom čase sme začali spolu chodiť a bola to práve jeho sestra, ktorá rodičom schválila jeho voľbu. Tak som sa dostala do evanjelickej rodiny a doteraz mi je záhadou, že ma bez problémov prijali.

Svadbu sme mali v Bratislave, kde žili moji rodičia. Do roka sa nám narodil syn Ivo, a tak sa začali naše cesty z Martina do Bratislavy. Tam sme sa zoznámili s priateľmi, s ktorými sme viedli dlhé debaty, podobne ako s kamarátmi v Martine, kde ich vedel svojím pokojným, ale rozhladeným debatovaním manžel zaujať.

Ako s predsedom evanjelickej inteligencie som s ním pochodila celé Slovensko, kde vždy objavil nejakú evanjelickú osobnosť a kde svojimi prednáškami darom reči si získaval poslucháčov. Jeho prednášky ma mnohému naučili a vždy som bola na neho hrdá. A tak zo mňa, vlašnej katolíčky, sa stala oddaná evanjelička.

Po smrti rodičov sme sa rozhodli prestavať jeho rodičovský dom. Stavali sme ho svojpomocne a poznáme každú jeho tehlu. Pomáhali nám kolegovia, rodina, deti a mnohé práce sme robili len my dvaja. Syn Ivo si dom veľmi neužil, lebo odišiel do Bratislavy študovať, a po čase i mladší syn Roman. Ivo sa po skončení štúdia oženil a ostal v Bratislave, kde začal bývať v byte po mojich rodičoch. Roman sa vrátil do Martina, býva blízko nás a tiež si opravil dom po starých rodičoch jeho manželky. Hoci sú už naše deti dospelé, keď niekde cestovali, boli pod otcovou kontrolou a museli vždy hlásiť svoje pobyty. Mal o nich vždy strach. Ako otec miloval svoje deti a celú našu rodinu. Určite i teraz nás z neba kontroluje. Bol milujú-

cim manželom. Keď som mala zápal sedacieho nervu, neváhal mesiac ostať doma, hoci ešte pracoval. A po operácii chrbtice pri mne presedel celé hodiny.

My sme vždy boli opatrovateľská rodina, u nás zomrela jeho mama, moja mama, otec i strýc, ktorý nemal deti a zomrela mu manželka. Nemohli sme chodiť na dovolenky, lebo ich bolo treba opatrovať, ale to bola naša povinnosť a robili sme to s láskou. Až po ich smrti sme začali cestovať po Európe autobusom. Tam sa vždy viedli prednášky o miestach, na ktorých sme sa práve nachádzali. Veľa o histórii rozprával najmä môj manžel.

Miloš nebol len erudovaný historik, bibliograf a vynikajúci rečník, ale pre mňa ten najlepší manžel, otec a starý otec. Veľmi nám teraz všetkým chýba. Ďakujem mu za dlhé krásne roky, ktoré sme spolu prežili a ktoré zostanú hlboko vryté do môjho srdca. Svoju dušu teraz odovzdal Bohu, ktorého tak veľmi celý život miloval.

SLÁVKA KOVAČKOVÁ

OTEC SA NARODIL

v októbri 1940 v Sklabini, v bohabojnej evanjelickej rodine, otcovi Milošovi a mame Emílii, rodenej Jesenskej, v starorodičovskom dome so šmykňou vpredu, ako mi o tom vždy rozprával. Zabezpečiť rodinu nebolo jednoduché, dochádzať do dielni každý deň muselo byť veľmi únavné, aj keď otec tie cesty pri rozprávaní neuveriteľne romantizoval. Mladá rodina sa preto rozhodla postaviť dom v Martine na Kocelovej ulici, kde nakoniec otec prežil s prestávkou väčšinu svojho života. K otcovi neskôr pribudol brat Jano a sestra Magdaléna. Je zaujímavé, že si nepamätám na ich spoločnú fotografiu, vždy mi nabehne pred oči obraz, v ktorom ich namaloval sused Ľudovít Fulla.

Otec vždy spomínal na detstvo s láskou. Na prísneho otca a láskavú mamu, na ich spevy a modlitby každý večer. Asi najskoršia spomienka z jeho života je príhoda, ako spadol do studne a takmer sa utopil. Za svoju záchranu sa svojím životom niekoľkonásobne odvdáčil. Do školy začal chodiť v Jasene, v triede mal iba jediného spolužiaka (kto sa tým môže ešte pochváliť?) a vždy na toto obdobie s láskou spomínal. V Martine chodil do školy na Mudroňovej ulici a na jedenásťročenkú do terajšej budovy Gymnázia V. P. Tótha. Najviac pestiev v tomto období navštal s Janom Fraňom, kamarátom z detstva.

Otec bol šikovný študent, hrával basketbal, debatoval dlhé hodiny o všelijakých témach, fajčiac v tom období obľúbené cigarety. Po maturite sa rozhodol študovať na Lekárskej fakulte v Olomouci, ale čoskoro pochopil, že lekárom nechce byť. Z tohto obdobia pochádza aj jeho zlomený nos, ktorý mu celoživotne priniesol slávu boxera, aj keď ním nikdy nebol. Po tejto skúsenosti začal študovať slovenský jazyk na Pedagogickom inštitúte v Martine a stal sa z neho učiteľ. Jeho pedagogická kariéra sa začala v Košťanoch pri Martine a s prestávkou trvala až do jeho neskorého veku. V tomto období sa zoznámil s Gustom Maľovčíkom a stali sa z nich celoživotní súputníci. Ako dieťa som počúval o večeroch a debatách v Čiernej panej, no sám som tam s ním nebol ani raz.

Niekedy v roku 1964 bol na školení v Lubochni, kde sa stretol s mamou Slávkou a odtedy ich životy zostali prepletené navždy. Tú budovu nám hrdo a zamilovane ukazoval asi stokrát vždy, keď sme šli okolo. Na scéne sa objavili dve dvojice, môj otec s mamou a Gusto s Magdou, maminou najlepšou priateľkou. V júli 1965 bola svadba na Železnej studienke v Bratislave, mimochodom jedno z mojich najobľúbenejších miest na svete, kde trávim veľa svojho voľného času. V tom čase otcov brat Ján už odišiel pracovať do Bratislavy a sestra Magda spoznala vojaka Zdenka. Atmosféra v štáte sa za-

čala uvoľňovať a otec s radosťou nastúpil na miesto v Oddelení bibliografie Matice slovenskej.

Rok 1966 poznačili dve udalosti: jedna radostná a jedna smutná, prišiel som na svet ja, no otca opustil jeho otec Miloš na následky spôsobené úrazom počas vojny. Z otca sa už v mladom veku stala hlava rodiny. Rodičia začali bývať v podnájme na Ladovni, neskôr na Podháji a nakoniec po niekoľkých rokoch skončili na Osloboditeľke, ako sme ulicu volali, a bývali sme tam až do mojich 18 rokov. V tých rokoch šesťdesiatych a na prelome rokov sedemdesiatych otec načal ďalšiu časť svojej kariéry, začal písať texty, orientovať sa na históriu slovenského sebauvedomovania najmä v 19. storočí. Z toho obdobia mám dve spomienky: Musím povedať, že otec bol v podstate celoživotný domased a dostať ho niekam na dovolenku stálo mamu dosť veľké úsilie. Preto som sa celý život čudoval pri rozprávaní o výlete vlakom do Rumunska a tamjších zážitkoch, aj keď mne nijaká v pamäti neuviazla a o všetkom viem len z rozprávania a fotografií. Druhú je z otcovej pracovne, nemali sme do nej zakázaný vstup, no vždy som tam vchádzal s akousi bážňou: kopa kníh, výťažkov časopisov z 19. storočia, písací stroj a rádio, popolník. A otec turdo pracujúci od skorého rána. Nemám v podstate žiadnu negatívnu spomienku, vyrastal som v naozaj milujúcej harmonickej rodine, kde päť rokov po mne pribudol brat Roman. Mám pocit, že naozaj som otca vykoľajil len raz, keď na mňa vytiahol remeň. Pamätné bolo jeho varenie, keď mama nebola doma. Vždy sa varil cír, jedlo jeho mladosti. V tom období ma otec sem-tam zobral do roboty, v pamäti mi utkvela káva na stole, debaty s jeho blízkym spolupracovníkom Blažejom Belákom a kopa papierikov o knihách, z ktorých robili bibliografické zborníky. Otec bol aj naďalej činný na poli historickom, študentské časopisy zo štúrovskeho obdobia sa stali jeho doménou.

V sedemdesiatych rokoch zomrela otcovi aj mama Emília a začala sa ďalšia kapitola jeho života. Rodičovský dom zostal prázdny. Neviem, či to bola jeho, alebo mamina myšlienka dom prerobiť, prestavať a presťahovať sa nazad tam, kde otec prežil detstvo. Švagor Ivan, architekt, naprojektoval dom na tie časy neuveriteľne moderný a ambiciózný, dodnes budí u hostí obdiv. Pre nás deti však nastalo „jemné peklo“. Keďže peňazi nebolo nadostač, otec sa rozhodol stavať svojpomocne, sem-tam pomohla brigáda kolegov alebo rodiny zo Sklabine a Jasena. Trvalo to pre mňa nekonečných 10 rokov. Bolo to vzrušujúce, aj niekedy ubíjajúce. Najmä čistenie tehál. Otec mi dovolil ísť sa hrať až po určitom množstve očistených tehál. Alebo prerazenie 60 cm betónovej steny v pivnici – horor v tých rokoch. Dnes som mu však za túto lekciu do života neskonale vďačný, vybudoval som si niečo ako sebadisciplínu, ktorá je jednou z pilierov môjho života. Celé to vyvrcholilo omietaním domu, lebo

v prvý deň zlyhala organizácia a my s otcom sme zostali sami na niekoľkých murárov. Večer sme boli unavení ani kone, ale šťastní, že sme to spolu zvládli. Vtedy som bol na nás oboch hrdý. A čo boli vzrušujúce? Otcova posadnutosť pevnými múrmi. Toľko železných lán a roxorov podľa mňa v inom dome ne-nájdete, skaly sme hľadali v povodí Váhu. Dodnes sa čudujem, ako to zvládol práve on, človek v domácich prácach veľmi nepraktický.

V tých časoch začal otec pracovať od 3-4. hodiny ráno, činný na poli literárnom, vedeckom aj stavebnom. Ja som po tej hrdlačine v dome nikdy trvalo ne-býval, odišiel som študovať a už som sa do Martina natrvalo nevrátil. V čase mojich štúdií som čoraz častejšie pozoroval, ako to v otcovi vnútorne vrie, často počúval Slobodnú Európu, Hlas Ameriky a mal o mňa až nepochopiteľný strach. Zamatovú revolúciu chápal ako vyslobodenie, viackrát mi s pokorou priznal strach o nás, ktorý mu bránil postaviť sa otvorene na druhú stranu a vystúpiť proti vtedajším mocipánom. Myslím, že ho to škrelo až do dnešných dní.

Prevrat v roku 1989 mu vliat do žíl nové tvorivé sily, veľa z nich stratil v boji o Slovenskú národnú knižnicu, ktorá bola aj jeho dieťaťom. Jeho vášňou bolo spoznávanie nových technológií. Bol ich fanúšikom, snažil sa ich uviesť do života nielen v robote, ale aj doma usilovne skúmal, čo ešte nepoznal. Začal znovu učiť, vydával časopis, redigoval, ale aj čoraz hlbšie študoval Bibliu, jej podobenstvá, žalmy a príbehy. Zo dňa na deň bol pokornejší, odovzdanejší, rozdával sa na všetky strany. S obdivom som ho pozoroval, ako s láskou spolu s mamou doopatrovali starého otca Havránka a neskôr aj strýca Vlada. Pre mňa to bol neuveriteľný výkon, niečo, na čo treba naozaj pokoru a trpezlivosť. A popritom práca a záhrada, ako na kolotoči. Keď si mal oddýchnuť, najradšej chcel zostať doma, ale predsa len absolvoval niekoľko veľkých ciest. Rím, zájazdy štefánikovcov s pánom Uhlíkom a najmä cesta po Izraeli zanechali v ňom celoživotnú stopu. S nadšením jemu vlastným rozprával o nej, dával ju do súvislostí, vyčerpával z nej do svojich článkov a esejí každý kúšičku zážitku, čo v ňom uviazol.

Spolupráca s pánom farárom Bohdanom Hroboňom, ich rozhovory, tvorba Martinského evanjelika ho duchovne posúvali ešte ďalej. Začal sa venovať naplno histórii slovenského evanjelictva, jeho nadšenie pre evanjelické národovectvo bolo nezištné, láskyplné, nevyvyšujúce sa nad ostatných. Vnímal som ho ako vševeda. V otázkach histórie vynikal, mal priam fotografickú pamäť na mená a udalosti, a úprimne, najviac som mu v dobrom závidel dar reči a charizmy, na každej prednáške som so zatajeným dychom počúval a hltal jeho vedomosti. Nezabudnem na prednášku v Živene. Dostal ma na inú úroveň. Alebo keď ma s láskou donútil prečítať jeho prednášku na predstavení knihy

o Martinovi Lutherovi v kostole na Legionárskej. Ako tú trému zvládal? Môj obdiv narástol ešte viac.

Je toho veľa, čo mi prichádza na um. Jedna myšlienka predbieha druhú, len dnes už nemám síl na písanie. Nevieť, čo ešte spomenúť, miloval svoju Slávku, náš synov, naše rodiny, miloval Pána Boha. Je toho veľa, z čoho sa tešil, a veľa, čo ho na tomto svete kváril. Ešte pred týždňom sme spolu obdivovali Poslednú večeru majstra Leonarda. Mne a môjmu synovi Timovi dal prednášku o Scottovi Viatorovi s vášňou ako vždy - a dnes tu už nie je. Plačem v sebe. Nemal si ešte odísť, otec!

IVO KOVAČKA

Päť hrubých zväzkov Martinského Evanjelika v jednotnom obale, v každom šesť čísel, väčšinou 32 strán zaujímavého, pestrého čítania o živote cirkevného zboru a ľudí v ňom – to je výsledok neúnavného, trpezlivého hľadania, a potom spisovania dôležitostí a zaujímavostí. Nezunovalo sa mu to za dlhé roky, a možno aj áno, najmä keď ho tlačili pracovné a iné povinnosti, keď bolo treba naozaj často v napätí a strese dávať dohromady rôznorodé texty do súvislostí a poriadku, dodržať termíny; ale s pomocou zohraného tímu blízkych vždy všetko perfektne vyšlo.

A potom sme už čítali: Oslovujúce, posmelujúce, napomínajúce kázne našich kazateľov. O výnimočných osobnostiach evanjelického sveta. O návštevách v cirkevnom zbore – domácich aj vzácných hostí zo sveta, o programoch, ktoré nás vracali do blízkej či vzdialenejšej minulosti. Zamyslenia, úvahy, pripomínanie zabudnutého, poézia velikánov, aj poézia prostá, ľudská – zo srdca aj z duše. S radosťou prijímal od spolupracovníkov zo zboru ponúknuté básne, črty, malé reportáže z ciest – ako radi sme to čítali. Dovolím si však napísať, aspoň si to myslím, že výnimočné sú najmä jeho reportáže, postrehy, zamyslenia z ciest po svete. Sériu **Skica k palestínskej eseji**, ktorá obsahuje jedenásť častí (2001–2003), približuje krajinu, dotýka sa jej svojím širokým pohľadom, vidiac cez cudzie svety až k nám domov. Ako časť *Jordán – ten, ktorý zostupuje*. Čítajte: „...Naši sprievodcovia, ktorí nám vykladali históriu hory Hermon ...jedným dychom nás upozorňovali: Tu pramení Jordán, odtiaľto zostupuje (Jordán znamená po slovensky *zostupujúci*) do údolí Svätej zeme a v nej sa vlní najslávnejšia – najvýznamnejšia rieka sveta. V tej chvíli sa mi ako vo sne zazdala krajina pod Turčianskym Lyscom: Turčianske Jaseno pod staroslávnym majestátnym vrchom, pod ktorým pramení náš turčiansky Jordán. Je to tak: náš turčiansky Jordán zostupuje nad Jasenom, plaví sa do údolia, tečie okolo oboch Kalníkov a pod Dražkovicami, tam, kde smeruje k Tomčanom, sa k nemu pripája iná riečka s biblickým názvom Cedroň...“ Alebo spomeňme cesty so Štefánikovou spoločnosťou. Vždy po významných miestach a mestách, so svojou milou manželkou Slávkou – Ausburg, Bretten, Worms, Priž, Dachau, Heidelberg atď., ktoré ponúkajú históriu tak, aby sa jej mohli dotýkať a zažiť – spliesť svetové s rodným...

Žiaľ, texty, ktoré tu zostali a ležia predo mnou, potvrdzujú smutnú a nečakanú realitu. Už sa nemôžem Miloša opýtať, či som trafila, či je spokojný s tými, ktoré som vybrala z Martinského evanjelika. Ale môžeme si pripomenúť: Postavil sa pred nás, pozrel sa nám do očí, stíchli sme, sústredil sa, trochu sa usmial, zaznelo neopakovateľné, príznačné „*milí moji*“... A nastalo ticho ako v kostole...

ZUZANA BUKOVSKÁ

SLOVO O MARTINOVÍ RÁZUSOVÍ

(18. 10. 1888 – 8. 8. 1937)

Slovo o Martinovi Rázusovi nie je ľahké vybrať z mohutného odkazu duchovného, ktoré nám zanechal tento vynikajúci mysliteľ, básnik, politik a publicista slovenský...

...Pochopil, že to, čo umožňovalo slovenskej žene prežiť hrôzy dňa, kým slovenskí mužovia hynuli na bojiskách, bolo náboženstvo... pochopil, že vtedy, keď hynie svet a človečenstvo v ňom, nepomôže nijaká filozofia ani evolučná teória života, ale komôrka srdcová, chrám, kresťanstvo – tá najvyššia nádej sveta...

Čoskoro po prevrate, keď sa sloboda rodila, keď Slovensko hľadalo sily pre nové dejinné cesty, prišiel Martin Rázus do Moravského Lieskového, kde pokračoval v dobrom duchovnom diele evanjelického kňaza... Ohlušený vojnou predsa našiel tíšinu, pokoj, ktorý prevyšuje každý rozum ľudský. A našiel ho práve pod Javorinou. Našiel ho aj preto, lebo objavil zmysluplnosť energetickej práce: viac konal ako premýšľal. Stotožnil sa s človekom, ktorého za tisícročie zrodil roľnícky stav. A dal ho za príklad nielen v rozsiahlych svojich podjavorinských Svetoch, ale i vo vynikajúcich esejistických epištolách...

...Ako politik zrodil sa najmä na roľiach národa dedičných, ako roľník ducha slovenského, ktorý sial semä štúrovského zápalu za ideálne Slovensko... Jeho národné obrany, kto-

rými obhajoval národ v Národných novinách i ako poslanec Národného zhromaždenia, zaznievali najmä vtedy, keď sa na slovensko-českej hranici začalo blýskať medzi čechoslovakizmom a slovakizmom... Vtedy Rázus volával a burcoval bojovne, a pozoruhodne korektné...

...O svojej pravde presvedčil viaceré významné české osobnosti. Preto bol v českom prostredí výnimočnou autoritou. Márne však vystríhal pred rozpadom integrity Česko-Slovenska, ktorú v nejednej svojej stati v Národných novinách predvídaval, ak nebudú naplnené spravodlivé slovenské požiadavky v oblasti hospodárstva, sociálnej oblasti, školstva, budovaní kultúrnych inštitúcií. Ako kooperatívny a konštruktívny politik usiloval sa aj o to, aby Slovensko mohlo mať svoj politický program, okolo ktorého by sa združila celá slovenská politická reprezentácia, aby pri budovaní Slovenska spolupracovali cirkev i stavvy a triedy. Ani to sa mu nepodarilo... No predsa sa vracia z hlbín histórie opäť, zreteľne zaznieva jeho hlas pro-rocký, ktorý Slovensko upozorňuje na to, že v dejinách – vo všečlovečenských dejinách, keď vtedy práve on pred Božím trónom vrcholil, budú jestvovať namiesto mnohých národov iba dva: národ dobrých a národ zlých...

(MK) ME 1998/5

Zlatého slnka krásny beh

Áno, zlatého slnka krásny beh od raných rokov môjho detstva sprevádzal navečer spev mojich rodičov. Ale vlastne spievalo sa u nás takrečeno v každej voľnej chvíli. Keď si bolo treba po vyčerpávajúcej práci vydýchnuť, hneď nasledoval vzdych. A čoskoro nato prišiel čas piesne – čas radosti. Ako v Liste Jakubovom: Raduje sa medzi vami niekto? Nech spieva žalmy! Nebolo pre môjho otca väčšej potechy, ako tá, v ktorej brával do rúk Evanjelický spevník a uprostred malého rodinného spevokolu – sediac na drevenom prostom stolci – spieval s nami. Piesne vyberal, intonoval, všetkých nás sýtym jasným hlasom tie naše jedinečné piesne vyučoval. Dialo sa tak za dlhých zimných večerov.

Vtedy býval náš dom príbytkom otcových bratov, bratrancov a sesterníc, ktorí v studených zimných dňoch – ešte nebolo autobusovej dopravy – peši nedochádzali do svojich domovov do Sklabine, Jasena, Záboria. Zostávali v Martine, a v tých piesňach u nás doma vytvárali nezabudnuteľné spoločenstvo. Alebo bola jar – či bolo leto: vtedy sme v teplých dňoch otcovi vyniesli drevený stolec na priedomie. Kvitli jablone alebo letné ruže a v našej záhrade sa rodil – k výšinám sa vznášal radostný spev. Zaznieval u nás doma, no našiel ozvenu aj u susedov, ba v celej našej tichej – vtedy ešte neveľkej ulici. Bol to spev a bola to modlitba. Bola to však i zvláštna misia v našej štvrti... Ale otec nespieval iba doma. S určitostou spieval ticho vlastne na každom kroku. V jednom pre mňa nezabudnuteľnom ráne som ho včasnou hodinou sprevádzal. Kráčali sme cestou popri Národnom cintoríne a z jeho pier vo sviežom, slnkom zaliatom ráne, zaznievalo tichunké: *S Bohem já chci začíti...*

K tomu ránu som sa neraz vracal a vraciam sa k nemu čoraz častejšie v našich časoch, v ktorých sa spev duchovnej piesne z väčšiny našich rodín vytratil. Rozmýšľam neraz nad tým – a isto s mnohými, ktorí nemôžu zabudnúť na „spevavé luteránstvo“ našich otcov a matiek, ako obnoviť, ako znova zaštepíť tón evanjelickej piesne – jej hlas, jej radosť, jej lahodu duchovnú: jej vďaka za dar Syna Božieho – v našich domovoch, do srdca mojich a našich blízkych. Dnes viem, že patrí k nim aj Braňo Hronec, ktorého som často stretával v jednom z bratislavských činžiakov. Netušil som vtedy, že téma krásnych evanjelických piesní mohla byť našou témou spoločnou. Určite najkrajšou spomedzi možných.

Dnes tam už nebýva, no svojou edíciou audiokazety a CD, ktorú vydal pod názvom Zlatého slnka krásny beh, po rokoch mňa – a so mnou mnohých – pozdravil neopakovateľne. V tónoch najkrajších piesní z Evanjelického spevníka mi v istom zmysle navrátil dávne časy mojej mladosti. Pomáha mi vydať o nich aj autentickú správu mojim najbližším, priblížiť im lepšie, ktorí môjho otca už poznať nemohli, ako žil, ako spieval: *Aj, nyrní se den nachýlil a slunce zapadá, již každý, kdož se unavil, spočinutí žádá...*

JOZEF GAŠPARÍK LEŠŤINSKÝ

(10. 2. 1861 – 4. 6. 1931)

V malebnom leštinskom kostole boli pokrstení mnohí významní tvorcovia duchovných dejín Slovenska. Medzi nimi Hviezdoslav. A po ňom i Jozef Gašparík Leštinský, 10. februára v memorandovom roku 1861 narodený leštinský rodák, vynikajúci činiteľ a predstaviteľ slovenskej knižnej kultúry, jedinečný náboženský spisovateľ, hymnológ a biblista...

Za tlačiara sa učil v Budapešti a v Knižtlačiarskom účastinárskom spolku v Turčianskom Svätom Martine, kde pracoval ako sadzač... Po návrate do Turčianskeho Svätého Martina otvoril roku 1895 knižný a papiernický obchod, ktorý roku 1897 rozšíril o tlačiareň...

... Jozef Gašparík Leštinský si ako kníhkupec a vydavateľ vyslúžil prívlastok „slovenský Kramerius“. Priróvnávaný bol i ku Gašparovi Féjerpatakymu-Belopotočkému a Matejovi Hrebendovi. Významne účinkoval v slovenskom národnom, spoločenskom a kultúrnom živote. Ako činovník pomáhal organizovať Slovenský spevokol, Muzeálnu slovenskú spoločnosť, Slovenskú remeselnícku jednotu, Dobrovoľný hasičský spolok, Ústredie slovenských ochotníckych divadiel. Bol členom Spolku uhorských kníhkupcov, predsedom Slovenskej sekcie Spolku kníhkupcov a nakladateľov Republiky československej, členom Spolku slovenských umelcov a iných korporácií. Patril medzi

známych slovenských divadelných ochotníkov... Bol známy obetavým účinkovaním v evanjelickej cirkvi, predovšetkým ako presbyter a notár v martinskom zbore, ako dozorca v Záturčí...

...Náboženský život obohacoval najmä tvorbou a prekladmi duchovných piesní, ktoré publikoval v Cirkevných listoch, v Stráži na Sione, Kresťanovi, Evanjelickom

posle spod Tatier a vo Svefle sveta. Niektoré z nich boli zhudobnené... Gašparíkove preklady sa vyznačujú snahou o čo najmenší odklon od prekladaných textov. Pri ich čítaní nevďak sa zjavujú mnohé piesne v takrečeno autentickej podobe, ako ich poznali a spievali milovníci Tranoscia či Zpěvníka: doslova sú vkorenené v duchovnej pamäti – vonkoncom sa „necítia“ ako preklady... Medzi nimi i jeden z Leštinského prekladov najznámejších, preklad svetoznámej Gruberovej piesne, ktorú slovenskí evanjelici spievajú – Vianoce čo Vianoce. Aj keď upravená ďalším prekladateľom, no predsa naďalej práve Leštinského *Tichá noc, svätá noc* znie v oddanom speve na Svätevečer vo všetkých slovenských evanjelických kostoloch, aby oslávila narodenie Syna Božieho. Málokto si uvedomuje, že je – na svoj spôsob – i osobitnou pamiatkou na nedoceneného slovenského evanjelického hymnológa martinského...

(MK) ME 2003/6

Martinský duchovný september 2005

V dňoch 23. – 25. 9. 2005 sa v Martine uskutočnilo VIII. celoslovenské stretnutie Duchovné hodnoty pre dnešok. Koná sa raz ročne a podieľajú sa na ňom združenia evanjelickej inteligencie, ktoré sa usilujú navzájom koordinovať svoje programy a činnosť. Hlavným cieľom stretnutí je duchovná obroda a obnova kresťanského života, osobitne hľadanie „stratenej“ evanjelickej inteligencie. Aj preto jednotlivé stretnutia „putujú“ po Slovensku, hľadajú a objavujú duchovné hodnoty a posolstvá evanjelických krajov a významných osobností... Rok 2005 pripadol Martinu. Bol na to osobitný dôvod: zavŕšená rekonštrukcia budovy Nižšieho slovenského evanjelického gymnázia... Obnova bude slúžiť Biblickej škole v Martine. Na celoslovenskom stretnutí sa do centra pozornosti dostala ako symbol biblických charakterov, nezlomnej viery a nezdolnej statočnosti zakladateľa gymnázia Karola Kuzmányho a obrancu školy Viliama Paulinyho-Tótha, vynikajúcich profesorov na čele so správcom Martinom Kramárom, ako aj žiakov gymnázia, medzi ktorých patrili Jur Janoška a Dr. Ján Vanovič, zakladatelia a vrcholní predstavitelia Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi po vzniku Česko-Slovenska...

...Radostný bol záver podujatia: nedeľa 25. septembra. Vďačnosťou za úrody zeme vyzdobený martinský kostol naplnil domáci evanjelický ľud, hostia z Revúcej, Kláštora pod Znievom a Martina, Maticе slovenskej, Slovenskej národnej knižnice i zástupcovia evanjelickej inteligencie z celého Slovenska...

Povzbudzujúco kázal biskup VD ECAV Igor Mišina: pripomenul prítomnému zboru, ale i mamonárskemu marazmu, ktorý sa ujíma vlády nad Slovenskom: Skôr prejde ťava uchoh ihly ako boháč do kráľovstva nebeského.

Po službách Božích stovky účastníkov zaplnili nádvorie po 130 rokoch vzkrieseného gymnázia. Pozdravil ich zakladateľ Biblickej školy Bohdan Hroboň. Ďakoval všetkým doma i v zahraničí, osobitne americkým kresťanom, ktorí obnovu budovy napomohli mnohoročnou obetavou fyzickou prácou a zozbierali viac ako 90 % vynaložených finančných nákladov...

...Posviacku obnovenej budovy vykonal biskup Igor Mišina, s ktorým zúčastnený zástup vďačne vospieval *Potvrď, ó Bože, čo si pre nás vykonal z chrámu svojho nad Jeruzalemom*. Na vyzvanie biskupa pridal ešte jednu, ktorú všetci poznajú: *Smieť žiť pre Krista*. A potom už prestrihnutá páska: vo vynovenej škole, obnovenej podľa návrhu Ing. arch. Ludovíta Jankoviča, začala sa nová dejinná kapitola života dávnej turčianskej školy...

...Dotkli sa nás dávne časy čistých evanjelických studníc: Hospodin vyslyšal modlitbu Martina Kramára, správcu pred 130 rokmi zatvoreného gymnázia, a slzy smutného martinského rozlúčkového zhromaždenia v našich očiach na pravú radosť premenil...

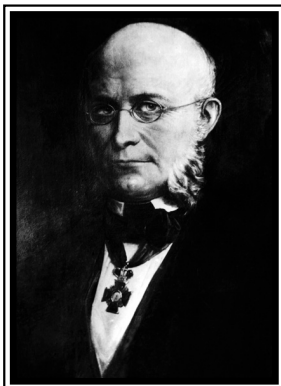
KAROL KUZMÁNY – 200/140

(16. 11. 1806 – 14. 8. 1866)

...Kuzmány bol mužom mnohých diel a záujmov, bol učiteľom, spisovateľom, redaktorom, editorom, politikom, budovateľom kultúrnych ustanovizní, no ponad to všetko bol duchovným pastierom, dôstojným biskupom, ktorý svoje časy prežil naplno a naplnil ich vrchovato. Už ako mladý kňaz sa usiloval obsiahnuť všetky – tak cirkevné, ako i svetské príležitosti duchovnej služby a reagoval na ne najmä kázňou a modlitbou...

...Kuzmányho myšlienky zasahovali takrečeno celý vtedajší slovenský svet. Dotkli sa i budúcej slovenskej politiky. Vo viacerých kázňach sa Kuzmány dotkol aj otázok občianskej a politickej slobody... Naďalej platí Kuzmányho zvolanie, ktoré zaznelo vo Viedni na smútočnej slávnosti za Jánom Kolárom: *Slováci, ak chcete byť kresťanským národom, zanechajte nenávisť, zmáhajte sa v láske!*

Bez tohto Kuzmányho, biskupa, vedca, politika a básnika, spoločensko-politického mysliteľa – bez jeho postojov a zápasov by nebolo Matice slovenskej, ale ani nášho Slovenska. Bez Kuzmányho, ako sa to neraz stáva, je každý pohľad na Maticu slovenskú neúplný, zjednodušujúci a naisto falošný, každé prehliadnutie jeho matičného diela rýdzo nadstranickeho a nadkonfesijného, ktoré podnes slúži ako jedinečný príklad toho, ako spájať, a nie rozdeľovať, je prejavom neznalosti slovenských duchovných dejín...

...Zápasil o budúcnosť a zachovanie slovenského evanjelictva na základe Kristovho evanjelia, v ktorej koncipoval, inšpiroval, organizoval, vykonal množstvo vizitácií, predniesol desiatky mohutných kázní, a vytvoril tak dôležité predpoklady pre jeho budúce cesty, sebazáchovné kroky v nachádzajúcej mrazivej a temnej noci uhorskej i nových časoch budúcich...

...Kuzmányho proroctvá – posolstvá v mnohých podobách ožili a ožívajú. Ožilo i staroslávne martinské slovenské evanjelické patentálno-patronátne gymnázium, ktoré prežilo tie najtvrdšie časy: zatvorené z uhorskej moci, neskôr v komunizme „znárodnené“, premenné na sklad a požičovňu, zdalo sa byť ruinou, chátralo, no napokon prežilo búrky i víchrice, „vstalo z mŕtvych“. V slzách pokánia sme ho stratili, v slzách radosti sa nám v podobe martinskej Biblickej školy po páde komunizmu vrátilo. Je to, obrazne povedané, Boží zázrak našej doby. Biblická škola je jedinečným obrazom vyslyšaných modlitieb našich čias. Je príkladom dejinnej nádeje i spravodlivosti, ktorej sa Karol Kuzmány vo svojej poézii duchovnej i národnej dovoľoval prostredníctvom biblických príkladov i mnohých originálnych básnických prejavov. V duchovnej pôde Kuzmányho poézie sa nachádza nejedno živé, dobré semienko nádeje – posolstvo i pre naše časy a pre veľky budúce.

(MK) ME 2006/4-5

ZA RUDOM BRŤÁŇOM — SOKOLOM SIVOKRIELYM (9. 10. 1907 – 4. 4. 1998)

Deviateho apríla 1998 sa vo Veľkom evanjelickom chráme v Bratislave slovenská národná a kultúrna obec i verejnosť rozlúčili s významným slovenským literárnym vedcom, historikom, teoretikom a kritikom, popredným slavistom, dlhoročným pracovníkom Matice slovenskej a Slovenskej akadémie vied.

V Martine si ho pamätáme ako neopakovateľného tvorca a darcu slova, ako jedinečného vykladača osobností a dejín Slovenska, britkého kritika a polemika, milovníka priameho slova a bojovníka za pravdu, ako oddaného prívrženca demokratizmu, ktorý neváhal, kedykoľvek to bolo treba, nebojácne sa postaviť proti všetkým totalitám 20. storočia.

Nosíme ho v pamäti ako nezabudnuteľného pedagóga martinského gymnázia... poznali sme ho aj ako dôveryhodného, kompetentného znalca kultúrnych a osobitne duchovných dejín nášho mesta i celého Turca. Aj keď martinské roky patrili v jeho živote medzi najťažšie, a práve v Martine v päťdesiatych rokoch nesmel začať publikovať, predsa jeho tvorivé vklady do slovenskej literatúry a kultúry boli mimoriadne plodné: prispeli k vytváraniu a profilovaniu novodobej podoby kľúčových matičných ustanovizní po roku 1954: Slovenskej

národnej knižnice a Pamätníka národnej kultúry – Archívu literatúry a umenia i Slovenského národného literárneho múzea... Päťdesiate roky i jeho, ako mnoho iných u nás, ktorým záležalo na demokracizme slovenskej spoločnosti, občiansky i ľudsky znerovnoprávnili. Potom keď víchor rokov päťdesiatych nejednu staromartinskú rodinu

z Martina vyhnal, rovnako náhle Slovenskú národnú knižnicu z nášho mesta vysťahoval a podobne spustošil i Bratislavu, bol z Bratislavy „dislokovaný“ i Rudo Brťáň: čas, ktorý prišiel, prisúdil mu údel navrátiť sa do Turca a v rokoch 1951–1954 pracovať v Slovenskej národnej knižnici – v tom čase v Masarykovej vile na Bystričke... Údel bibliografa slavistických slovaciek prijal ako trest, no s vnútorným pokojom – pokojným svedomím. Rovnako ako v tom čase prijali trest – a predsa ako vlastne zmysluplné poslanie pracovať v knižnici – viacerí, v tom čase z vysokých škôl, vedeckých a kultúrnych ustanovizní vyhnaní a práva publikovať zbavení pracovníci s doložkou: Zákaz publikovať!

...Práca v knižnici však len zdanlivo býva v konečnom dôsledku trestom. Aj keď trestaného vyženie z kultivovaných

rolí, v skutočnosti prináša „na úhoroch“ v biblickom „potu tváre“ bádateľský základ novej dobrej úrody. A tak aj Rudo Brtáň, aj keď si nepochybné ťažkal, pretože stratil komunikačný priestor, v ktorom sa vždy výborne – ako ryba vo vode – cítil, nemohol v konečnom dôsledku nemilovať knižnice...

... Slovensku zanechal jedinečný kultúrny dar: vydal viac ako štyridsať kníh, prvú z nich o Ivanovi Kraskovi, iné na vydanie pripravil. Základ na viaceré z nich sa zrodil práve v Slovenskej národnej knižnici... Ponad tento náš dávno-sláv-

ny i bolestný kraj turčiansky z Bystričky a z Martina za svojimi snami vzlietal Rudo Brtáň, rodák z Hýb – bystrý sokol sivokriely, vykúpaný slncom a bitý peklom života. A tak ako sa s Jankom Kráľom *búrkam divým v ústrety* celý život vzopieral, bude práve s ním i s básnikmi slovenskými v knihách slovenských spievať piesenku nad „bielym svetom“ časným: *Osud môj inší, môj dom je vysoký, nie to halúzka, nie to líšťa stromu, nie to dolina, nie to stromu temá – môj dom, kde bývam, konca kraja nemá!*

(MK) ME 2007/6

MYŠLIENKA Z NEMOCNICE

Niet väčšej starosti a dôležitejšej úlohy akejkoľvek cirkvi, ako je pastorálna práca v nemocniciach a vo väzniciach. Pred niekoľkými dňami som sa vrátil z nemocnice – z kliniky s ťažkými stavmi, kde som sa na vlastné oči presvedčil, akou jedinečnou môže byť útecha (a aj sloboda) ťažko trpiacich a v Kristu umierajúcich ľudí. Nikdy nezabudnem na kaplána, ktorého priviedli k umierajúcemu – pre nepokoj pripútanému k lôžku, aby sa s ním a pri ňom pomodlil. Kaplán hovorí: Odviažte mu ruky! Ako sa môže modliť niekto, kto má spútané ruky? Ten človek ešte v ten večer dokonal – dokonal pokojný, pretože zomieral s pocitom slobody: odchádzal s rozviazanými rukami. Bol to jeden z mojich najsilnejších zážitkov v živote. Niet väčšieho kresťanského činu, ako je rozväzovanie rúk spútaným, obzvlášť pacientom a väzňom. Niet väčšej úlohy v cirkvi, ako je vytváranie súcitného láskavého milosrdenstva v kresťanstve, najmä v nemocniciach a vo väzniciach.

(MK) ME 2017/1-2

Jozef Sopoliga,
riaditeľ ESŠ,
a Janko Drahoš,
prvý maturant
martinského
evanjelického
gymnázia

Slávnosť odovzdávania vysvedčení prvým maturantom Evanjelického gymnázia v Martine

Písal sa tridsiaty prvý január 1875. Nižšie slovenské evanjelické patronátne gymnázium v Turčianskom Svätom Martine, posledné z troch slovenských gymnázií, prestalo existovať. Zakázali ho uhorské úrady, pretože zaprečilo politickej koncepcii uhorskej vlády, podľa ktorej slovenský národ neexistoval.

Profesori a žiaci sa zišli na záverečných smútočných službách Božích, na ktorých zaspievali spoločne pieseň *Co Bůh činí, vše dobré jest, svatá jest vůle Jeho*. A Martin Kramár, správca gymnázia, sa pomodlil pamätnú modlitbu, ktorá sa stala prorockou: *Pane, daj, aby z každej našej slzy radosť vyvitla*.

Hospodin prosby správcu Martina Kramára a jeho študentov vyslyšal. Pred dvadsiatimi rokmi v Martine rozkvitla Biblická škola pre laických pracovníkov v cirkvi. Pred pätnástimi rokmi do nového života vstúpila prostredníctvom jednej triedy v súčasnosti už plnohodnotná, až po maturitný ročník naplnená Evanjelická spojená škola s bilingválnym evanjelickým gymnáziom. A dnes – práve dnes, 22. júna 2018 – sú certifikovaní a dekorovaní prví maturanti tejto školy.

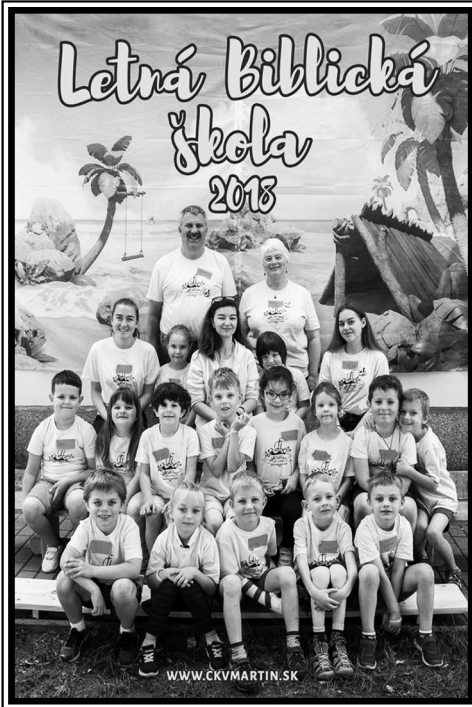
Tá pieseň, ktorú v Martine roku 1875 spievali žiaci so svojimi profesormi, bola naplnená nádejou a vierou. Verili Božiemu dobrodeniu, verili, že Hospodin nešťastie,

ktoré zachvacovalo slovenský život, zmení. Dnes na Memorandovom námestí v Martine kvitne radosť, ktorá sa rodila v dávnych slzách. Radostný džavot detí a dospelé úsmevy maturantov aj profesorov. Samozrejme i rodičov.

V zborovej sieni martinského evanjelického zboru, v ktorej je veľký drevený kríž a nápis „*Neprestajne sa modlite. Za všetko ďakujte.*“, sa koná v rámci Dní Milana Hodžu 2018 vedecká konferencia o Matúšovi Dulovi, predsedovi Slovenskej národnej rady, ktorý 30. októbra 1918 v zastúpení slovenského národa podpísal Martinskú deklaráciu, a previedol tak Slovákov a Slovensko z Uhorského kráľovstva do československého štátu. Matúš Dula stál na čele úspešného úsilia o vybudovanie Národného domu v Martine a tiež vytrvalých snáh o obnovenie martinského evanjelického gymnázia. Uhorsko však bolo neústupné. Nepovolilo ani evanjelické ani interkonfesionálne gymnázium.

No predsa v srdci vidím Martina Kramára a s ním Matúša Dulu v radostných slzách, ako dnes, 20. júna 2018, odovzdávajú na Memorandovom námestí vysvedčenia prvým maturantom. V modlitbe ďakujú za obnovu slovenského života, za dar slobody a radostne pozdravujú nadšenú mládež.

(MK) ME 2018/3-4

Vnúčik a stratená minca

Obával som sa, ako to prijme. Veď konečne prišli prázdniny a s nimi pokoj od včasných rán, vstávania a škôlkovej dochádzky. Dlhý spánok a k tomu Česká zvieratková televízia, to všetko si musí odpustiť. Za rána bolo treba opäť vstať a kráčať do Letnej biblickej školy v Martine. A hoci bol spočiatku mrzutý (povedal mi, prečo si ma tam zapísal, ani si sa ma neopýtal), postupne sa upokojil. V jeden deň prišiel s ohromujúcimi správami: A vy viete, starí rodičia, že Pán Boh má rád všetkých ľudí a všetkých zachraňuje? Aj tých, ktorí sa modlia, aj tí, ktorí sa nemodlia? Aj tých, ktorí sa vedia modliť, aj tých, ktorí sa nevedia? Ba aj tých, ktorí sa modliť nechcú? Všetkých! Lebo má všetkých rád! A pokračoval: Počuli ste už o stratenej minci? Stratenej ovečke a stratenom synovi?

Všetky tri podobienstvá vyrozprával na dúšok. Stratenú mincu sme s ním hľadali priam tak ako v podobenstve. A stratený peniaz sme našli a radovali sme sa ako tá žena, ktorá strieborný peniaz zapotročila. A dopočuli sme sa, že v nebi sa tak radujú anjeli, keď nájdu strateného človeka. Podobne nám vyložil podobenstvo o stratenej ovečke a stratenom synovi. Všetky sú o stratených ľuďoch a o radosti, ktorá prichádza s ich záchranou.

Vnúčik je nadchádzajúci prvák. Podobienstvá počúval v martinskej Letnej biblickej škole s nadšením i detskou empatiou. Aj preto, lebo sám sa, a pričasto, ocitne vo svojich detských podobienstvách. Predtým sa mu veľmi páčili spievajúce fontány. On sám bol spievajúcou fontánou, ale teraz miluje ovečky. Má už doslova čriedu. Každá z nich má meno. Spriatelil sa s nimi natoľko, že sa vyhlásil za jednu zo svojich ovečiek. Ukladá ich a prekladá, pohybuje sa s nimi, tvorí ich príbehy. Kreslí ich. A fascinuje nimi aj svoje škôlkové spolužiačky. Niektoré z nich sa tiež vyhlásili za ovečky a založili si svoje stádočko.

Letná biblická škola sa napokon stala vnúčikovi blízkou, pretože ho pozvala do sveta, v ktorom sa zachraňuje, v ktorom sa tvorí radosť. Taká veľká, akou sa on sám zaradoval z ďalšej svojej ovečky, ktorú si v Letnej biblickej škole – rovnako ako jeho biblickí spolužiaci – vytvoril a s úľubou uviedol medzi svoje ostatné. Iste im bude rozprávať o jednej z nich. O tej zachránenej.

(MK) ME 2018/3-4

Náš spolubrat Ján Žingor

sa narodil 11. júla 1939 v Turčianskom Svätom Martine rodičom Bohuslavovi Žingorovi, pracovníkovi Matice slovenskej, a Olĝe, rodenej Hanákovej, ktorá bola krajčírkou. Detstvo prežil so starším bratom Bohuslavom na Bystričke. Po otcovej smrti v SNP 4. 11. 1944 sa rodina presťahovala do Martina, kde sa matka zamestnala ako krajčírka v Slovenskom komornom divadle. Tam pracovala až do odchodu na invalidný dôchodok. V povojnových rokoch, v ktorých prekonal časté choroby, pomáhali starí rodičia, ale aj príbuzní z Bystričky.

V Martine vychodil základnú školu, neskôr Pedagogickú školu v Žiline. Vysokoškolské vzdelanie nadobudol v Banskej Bystrici. Konfirmovaný bol v roku 1953 farárom Ľudovítom Vajdičkom. Hru na klavíri študoval 9 rokov. V Žiline sa zoznámil aj s hrou na organe pri Fedorovi Ruppeldtovi, neskôr aj v Martine pri kantorovi Ivanovi Kučerovi. Vojenskú základnú službu absolvoval ako kreslič, neskôr ako letecký mechanik v Bratislave. Ako učiteľ začínal na ZŠ v Likavke, kde pôsobil tri roky. Tu vstúpil aj do stavu manželského 27. 7. 1963 s Ľudmilou, rod. Hanckovou. V Likavke sa Žingorovcom v roku 1964 narodila aj staršia dcéra Janka. V roku 1965 sa z rodinou presťahoval do Martina, kde až do dôchodku pôsobil ako učiteľ dejepisu, zeme-pisu a hud. výchovy. Posledných 10 rokov bol riaditeľom ZŠ na Ulici mláde-že. V Martine sa rodina rozšírila o mladšiu dcéru Slávkku, ktorá sa narodila v roku 1969. Popri učiteľskom povolaní Janko pracoval externe pre Maticu slovenskú ako exceptor. Zomrel 15. augusta 2019, po svojich 80. narodeninách, doopatrovaný svojou dobrou manželkou Ľudmilou a blízkymi.

Medzi Jankove záľuby patrila starostlivosť o dcéry, vnúčatá, pravnúčatá a spolu s manželkou aj o domácnosť. Viac ako 23 rokov bol členom Speváckeho zboru slovenských učiteľov, kde mal možnosť zdokonaľiť sa v hudobnom umení a precestovať veľkú časť Európy. Voľné chvíle rád trávil na rodinnej rekreačnej chate na Bystričke a v záhrade.

My, evanjelici z Martina, si Janka pamätáme ako výborného kantora, presbytera a dlhoročného dozorcú nášho cirkevného zboru. Človeka ochotného, ktorý vykonal mnoho pre dobro a rozvoj nielen cirkevného zboru, ale aj našich martinských škôl: či už Biblickej školy alebo Evanjelickej spojenej školy. Spolu s Jankom odíde kus sveta, kde veci boli zreteľné, dobro a zlo bolo jasne zadefinované. Najmä preto, že Janko bol priamy a spravodlivý človek, u ktorého ste hneď vedeli, na čom ste. Žiadne zákulisné reči, žiadne nejasnosti. U neho slovo platilo a mohli ste sa na neho stopercentne spoľahnúť. Vo svete, kde je dobro a zlo často rozmazané, že vlastne ani nevieme, čo je pravé a ľavé, práve tu musíme, tak ako Janko, veci vyjasňovať a hájiť dobro a spravodlivosť.

Ilustruje to aj moje prvé stretnutie s Jankom. Išli sme spolu na Bystričku odbavovať služby Božie. Ja, mladý kaplán, a Janko ako skúsený kantor. Vlastne filia Bystrička bola jeho srdcovou záležitosťou. Služby Božie tam bývajú v nedeľu poobede. Ako kaplán som už mal za sebou dvoje služby Božích doobeda a dobre som vedel, že aspoň polovica osadenstva z Bystričky bola už ráno v Martine a počuli moju kázeň. Nechcel som ju opakovať, ale novú som si už nestíhol pripraviť. Tak som sa obrátil na svoju manželku, tiež farárku, o pomoc. Ako sa na pravú manželku patrí, nezaváhala, zalovila v šanóne a doniesla mi svoju staršiu kázeň. Prečítal som ju a veľmi sa mi páčila. Tak som sa rozhodol ju použiť.

Služby Božie na Bystričke prebehli hladko. Ľudia boli spokojní. Sadli sme do auta a keď som naštartoval, Janko sa mi takto prihovril: „Milý pán kaplán, služby Božie ste zvládli výtečne, aj kázeň bola výborná. Ale nabudúce sa manželky opýtajte, či ju už náhodou na Bystričke nekázala. Túto istú ako dnes sme počuli asi pred tromi mesiacmi priamo od nej. Viete, ľudia si to možno nevšimli, ale ja áno.“ Nuž, zamrmlal som niečo na svoje ospravedlenie a bez slova sme došli do Martina. Rozlúčili sme sa a chvíľu mi trvalo, kým som túto malú, ale predsa len blamáž, v sebe spracoval. Janko to však nepovedal nikomu inému a ja som po čase ocenil jeho priamosť a otvorenosť. Aj vďaka nemu kázne neopakujem tam, kde som ich už predtým povedal.

S Jankom odíde aj kus sveta, v ktorom škola a zbor, katedra a kazateľnica, boli spolu zrastené a navzájom prepojené. Ako v tých pre nás už dávnych, priam mýtických časoch, keď evanjelický učiteľ poznal a rozumel Písmu rovnako dobre ako farár, bol duchovnou autoritou a v duchu evanjelia vzdelával svojich žiakov. Bol farárovou pravou rukou, hral na organe, viedol spevokol a všemožne sa staral o zveľaďovanie zboru. Janko ako učiteľ bol aktívny aj v zbere, tiež pôsobil na oboch frontoch, dokonca aj v dobách, v ktorých cirkev a náboženstvo neboli v školstve vítané. Verím, že tento svet s Jankom úplne neodíde a my budeme mať čoraz viac jemu podobných evanjelických učiteľov, nielen učiteľov na evanjelických školách.

No a do tretice s Jankom odíde kus sveta britkého, ale veľmi múdrehu humoru a dobrej nálady. Aj ťažké veci vedel odľahčiť, pri jeho postrechoch sme sa smiali z našej vlastnej ľudskej obmedzenosti. Vedel neomylné trafiť do čierneho, ale od neho sme to zobrali a ešte sme sa aj schuti zasmiali. Bodaj by sme ako Janko menej fňukali a dokázali sa s humorom povzniesť nad svoje trápenia a slabosti. Teraz je mi trochu ľúto, že som si nezapisoval všetky tie vtípy, ktoré mi potichu hovoril, keď sme v pohrebnom sprievode ako farár a kantor kráčali pred truhlou a smútiacim davom. Aj tie najťažšie situácie bral s nadhľadom. Dokonca aj na vlastnú smrť bol pochystaný. Neuhol pred ňou, podobne ako jeho otec a strýko v SNP. Lebo kto vierou žije, tomu ani smrť neublíži!

Pridám ešte spomienku na Jankovu britkú a veľmi pohotovú reakciu. Ako kaplán som bol prítomný, keď Ján Bohdan Hroboň oficiálne odovzdával farský úrad v Martine svojmu synovi a dnešnému biskupovi Jánovi. Je to veľmi rigorózna procedúra, ktorej predsedá senior v prítomnosti farárov, zamestnancov úradu a zborového dozorcú, ktorým bol vtedy Janko Žingor. Na mnohých papieroch je inventarizácia celého majetku zboru, vrátane maličkostí, ako sú príbory a stoličky v zborovej sieni. Brat senior prišiel o 10.00 a kontrola inventára sa začala. Už po hodine sme boli z toho dosť navenení a Ján Bohdan zjavne nazačoval bratovi seniorovi, aby nebol taký puntičkár a nepočítal aj všetky stoličky v zborovej sieni. „Veď kto by už kradol tie staré rárohy!“ poznamenal s jeho typickým račkovaním. Ale brat senior bol neoblomný, aj keď už rozvíjavoala polievka, obed bol blízko a inventarizácia ani nie v polovici.

Prišlo aj na zoznam oltárnych rúch, tak sme sa museli, aj keď neradi, odobrať do kostola, aby sme ich spočítali. Samozrejme, fyzicky všetko sedelo, biele, čierne, zelené aj ostatné rúcha vrátane oltárnych obrazov. Pri počítaní spevníkov, ktoré boli v kostole, Ján Bohdan začal šomrať a horekovať, že už aj tá polievka nám vychladla. Vlastne začalo sa to podobať na absurdné divadlo, lebo posledné stránky inventára obsahovali už len maličkosti, ako počet príborov, tanierov a pohárov v zborovej sieni. Už som si predstavoval, ako ich ideme spočítovať a vysvetľovať, ak sa jeden či dva poháre za tých desať rokov od poslednej inventarizácie rozbili. Atmosféra trochu zhustla, keď sme odchádzali z kostola. A tu sa zrazu Janko obrátil na brata seniora a hovorí: „Brat senior, na veži máme päťoro zvonov, aj tie by bolo treba hádam skontrolovať, či ich voľakto nepotiahol.“ Všetci sme sa srdečne zasmiali a brat senior pochopil, že až do takých detailov netreba ísť. Podpisal protokol a konečne sme sa dostali k vytúženému obedu. Janko jednou vetou dokázal dať veci na pravú mieru a urobil to tak, že sme sa všetci schuti pobavili.

S naším milým Jankom Žingorom sa lúči manželka Ludmila, dcéry Janka a Slávka s rodinami. Ďakujú za manželskú a otcovskú lásku. Lúčia sa aj vnučky Dominika s manželom a Lucka s manželom. Ďalej sa lúči vnuk Miško a vnučka Zuzka. S našim zosnulým sa lúčia právnučatá Lilika, Sárinka, Jakubko a Filipko. S Jankom Žingorom sa lúči švagriná Erika s rodinou a švagriná Božena s rodinou z Ružomberka. Ďalej sa s ním lúči krstný syn Ivan s rodinou a celá rodina Žingorovcov z Bystričky. Lúčia sa s ním rodina Frísová, Holičová, Thomková, Štefková, Adamčíková, Kozáková zo Sučian, Mojáková a Čanalošiová. Náš milý zosnulý sa lúči aj od členov Speváckeho zboru slovenských učiteľov, od susedov, priateľov a známych aj tu nemenovaných. Lúči sa ním Cirkevný zbor v Martine a najmä členovia filie Bystrička, kde veľmi rád chodieval a sprevádzal služby Božie hrou na harmóniu či keyborde. Lúčime sa s ním aj my všetci tu dnes zhromaždení.

Ďakujeme, Janko, za tvoj príklad viery, ktorou si žil.

ADRIAN KACIAN

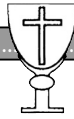

Vážený pán profesor Miroslav Tuma, milá kolegyňa Ivana Poláková,

dostal som od Vás pod stromček knihu o martinskom Štátnom ústave pre zvelaďovanie živnosti a remesiel. Ďakujem za jej zaslanie vo víťaznom čase, ktorý každý rok prekonáva staré spory a sváry a nastoluje, čo len nakrátko, „víťazné prímerie“, veľmi potrebné práve v tomto našom desaťročí, v ktorom sú všetky istoty a určitosti nášho sveta roztrásené a hrozia fatálnym rozpadom. Vaša kniha upriamuje pozornosť na čosi, čo je opakom rozpadu – upozorňuje na zvelaďovanie, rast a budovanie, ukazuje na živnosť a živnosti s remeslami ako na základ životného úsilia a v konečnom dôsledku zmysel ľudskej existencie. V tomto ohľade ma Vaša kniha veľmi povzbudila.

Kniha ma najprv potešila tým, že mi pripomenula môjho otca Miloša, ktorý chodieval do Ústavu ako mladý remeselník – kováč, aby sa v kováčskom remesle, ktoré ho naučil môj starý otec Jozef, ďalej vzdelával a zvelaďil nielen svoje znalosti, ale i ním vytvorené kovové výtvary či výrobky. Máme u nás doma vo fototéke fotografiu podobnú tým, ktoré ste zverejnili v knihe. Je na nej môj otec spolu s frekventantmi kurzu, ktorý aj preňho usporiadal Ústav. Vo Vašej knihe vidím jeho učiteľov a kolegov – vrstovníkov, kováčov z Turca i z celého Slovenska. Krásne to museli byť časy, keď sa starodávne remeslo, ktoré dokáže ohýbať žeravé železo v ohni, mohlo cvičiť v takejto nádhernej – excelentnej budove. Porovnávam ju so zatatným dychom so starootcovskou vyhňou – šmykňou v Sklabini a cítim pritom nielen starosvetký oheň, jeho pach, ale i moderný pohyb čias: veľké dielo rozvoja remesiel a živností, ktoré započala Slovenská remeselnícka jednota so sídlom v Turčianskom Svätom Martine, ktorá dala Slovensku na vedomie energiu ustanovizne s názvom Štátny ústav pre zvelaďovanie živnosti a remesiel a wiedla ho do života.

Keď som knihu uvidel, spomenul som si na rok 2006. Robil som si poznámky k vystúpeniu – k reči, ktorá odznela na slávnostiach v Gočove pri príležitosti 125. výročia narodenia Jura Hronca, zakladateľa slovenských vysokých škôl, okrem iného i rektora Slovenskej vysokej školy technickej v čase jej výučby v rokoch 1938 a 1939 v Turčianskom Svätom Martine, a to práve v budove Ústavu. Samozrejme, mal som po ruke skvelé pramene. Zaujmal ma najmä ten, ktorý opisoval obzvlášť mohutnú turčiansku búrku, ktorá sa privalila na Turčiansky Svätý Martin v noci na 10. júla 1938 a znemožnila nielen v prírode pripravované celoslovenské letné národopisné slávnosti, ktoré sa konali pri príležitosti otvorenia Slovenského národného múzea, ale i Štátneho ústavu pre zvelaďovanie živnosti. Kvôli búrke sa uskutočnili v „suchom variante“, a to v budove Matice slovenskej na Mudroňovej ulici, ako aj v budove novootváraného Ústavu pre zvelaďovanie, ale i v Národnom dome a v Sokolovni. Tie vody, ktoré z neba celú noc na 10. júla 1938 padali, ako pisali vtedy Národné noviny, presýtili nielen zem a pôdu martinskú i turčiansku, ale i náš vtedajší „dobrý vzduch“. Dodnes keď pozriem na monumentálne budovy oboch ustanovizní, ktoré boli vtedy – v jednom jedinom dni – v Martine otvorené, v myslí sa mi zjaví i „gočovský“ matematik Belo Riečan s tamojším zvelaďovateľom kraja Ondrejom Hroncom,

ale i slovenská matematická elita, ktorá do Gočova pricestovala ako jeden muž. Málokde som sa tak dobre cítil ako vtedy v Gočove, kde matematici ocenili ctihodný Martin a jeho ustanovizne, vrátane Matice slovenskej. Pripomeňme si, že jej vtedajší kapitán, pán predseda Jur Hronec, v roku 1954 palubu zakazovanej Matice slovenskej neopustil. Ajhľa, Gočovo a Martin!

Áno, budova Ústavu ma fascinovala zakaždým, keď som vedľa nej kráčal alebo do nej vstúpil. Fascinovala a fascinuje ma tak, ako musela kedykoľvek fascinovať aj Vás, vážení autori, obzvlášť vtedy, keď ste na jej textoch a obrázkoch pracovali. Svedčí o tom aj tá pasáž vo Vašom texte, v ktorej píšete: „Keď sa dnes postavíme pred belobu vyžarujúcu z obnovennej fasády Ústavu, cítime sa, akoby sme stáli pred niektorým zámkom vo Francúzsku na brehu pokojne tečúcej rieky Loiry. Žiaľ, Loira je od Martina ďaleko, tak ako sú ďaleko od nás aj zámky Chenonceau, Amboise, Clermont, Blois a ďalšie francúzske nádhery. Zámok v Blois – v rodnom meste kráľa Ludovíta XII. – viditeľne pripomína fasádu nášho Ústavu v Martine. A tak si ho metaforicky v duchu stále pomenúvame Le chateau de Martin. Je pravda, že miesto rieky Loiry máme len náš Turiec a miesto zámkov v údolí Loiry máme v Turci tri hrady a niekoľko chátrajúcich kúrií, ktoré majú ďaleko od dobre udržiavaných zámkov a hradov vo Francúzsku, ale aj tak sa hrdíme dnes zachovalou a krásne obnovenou budovou Štátneho ústavu pre zvelačovanie živnosti v Martine. Bolo to sídlo prvej, právom nazývanej Živnostenskej univerzity na Slovensku, ale aj dočasné sídlo Slovenskej vysokej školy technickej na Slovensku.“

Na viacerých fotografiách vo Vašej knihe vidím Ing. Emila Philadelphyyho. Philadelphyyovský „elan vital“ poznám od detstva. Syn veľkého technicko-priemyslového budovateľa nášho mesta Martina a jeho škôl, váženého pána Emila, lekár MUDr. Ivan Philadelphyy, bol mojim spolužiakom. Miloval som knižku, ktorú otec Emil napísal o dcére Eve a synovi Ivanovi. A v dobrom som vnímal jeho portréty – fotografie v časopisoch môjho detstva, z ktorých niektoré vidím aj vo Vašej knihe. Manželka Ing. Emila Philadelphyyho bola mojou kolegyňou v Matici slovenskej, skvelou organizátorkou matičného hnutia po roku 1968. Ak by sa našli niekde spomienky na ten čas, usmievali by sa z nich milé oči Janka Agneta.

Vo Vašej knihe ma potešil i portrét Jána Fraňa (najstaršieho), v medzivojnovom období starostu Turčianskeho Svätého Martina. Poznal som ho, staručkého už, osobne, keď som v rodine Fraňovcov navštevoval ďalšieho gymnaziálneho spolužiaka Jána Fraňa (najmladšieho), starostovho vnuka, neskôr lekára – ortopéda. Bol hrdý na svojho starého otca. Neraz mne i iným zdôrazňoval, čo všetko starý pán Fraňo pre mesto urobil. Potvrďuje to i Vaša kniha, milí autori, ktorá starostu Jána Fraňa zaraďuje k žiživým a energickým predstaviteľom mesta Turčiansky Svätý Martin, Igorovi Thurzovi a ďalším, ktorí sa o zrod monumentálnej budovy, akou je Ústav, významne pričinili. Kiežby všetci martinskí predstavitelia, ktorí viedli, vedú alebo budú viesť naše mesto a jeho inštitúcie, mohli sa pochváliť – a to v ktoromkoľvek období – takým výstupom, akými sú napríklad mohutný Ústav alebo monumentálna budova SNM, skvosty martinskej, ale i slovenskej architektúry a stavebníctva. Baťko Škultéty – citujem z Vašej knihy, vážení autori – o Fraňovi napísal: „Bol akoby rodený starať sa o verejné veci po roku 1918. Mal nielen dušu zapálenú, ale i spôsobilosť pracovať a tvoriť tak, ako sa vyžaduje v takých, pohnutých pome-

roch. Vedel vždy vybaviť a vychodiť potrebné financie, aby mesto nezaťažil neúmer-
nými daňami.“

Bravo, pán starosta Ján Fraňo! Bravo mužovia, milovníci a budovatelia Ústavu!
Bravo stavitelia Hlavaj – Palkovič – Uličný, ktorí Ústav stavali. Bravo architekt
František Krupka za dielo, ktoré je hodné názvu Chateau de Martin.

Píšete, vážení autori, že „občania i celá slovenská pospolitost veľmi ocenila, že pri
otvorení Slovenského národného múzea a Ústavu bol položený aj základný kameň
pre ďalší chrám vzdelanosti Slovákov, pre Národnú knižnicu slovenskú“. Áno, od pr-
vého položenia základného kameňa Slovenskej národnej knižnice uplynulo 10. júla
2018 osemdesiat rokov. Mala stáť v priestore dnešného Hviezdoslavovho parku. Ale
spomínali sme na všetko, čo bolo v Martine jubilejné v roku 2018, primerane? Zmienili
sme sa síce o tom napríklad na Dňoch Milana Hodžu 2018 – že Národný dom, pred-
chodca Slovenského národného múzea i Slovenskej národnej knižnice, bol nielen
skvelým architektonickým dielom Bullovým, ale i organizačným národným dielom
Dulovým – dielom toho Matúša Dulu, ktorý v podmienkach zákazu Matice slovenskej
budoval v rámci Uhorska v našom martinskom Národnom dome opäť odvážne, bez
strachu v roku 1875 zlikvidované matičné inštalácie Múzeum a Bibliotéku. Áno, bola
to príležitosť nie na jednu prednášku, ale na konferenciu storočia!

Aj ten slávnostný večer na počesť Martinskej deklarácie sme si nechali „odvliecť“,
ako niektorí trpkó hovoria, do iného mesta. Prečo sme tých prezidentov, predsedov
parlamentov a premiérov, keď už do Martina 30. októbra 2018 prišli, aspoň neprí-
viedli na miesta, kde stoja budovy Ústavu, MS, SNM, SNK etc., a nezdržovali, čo
všetko život tých budov znamenal pre dejiny Slovákov? To by bola bývala pravá
oslava – ak by sa bol v Martine, kam patrilo, uskutočnil slávnostný večer par excel-
lence, ak by sa bol konal v Národnom dome v réžii majstra Cillera, ktorý sa na to
s obrovským nasadením pripravoval.

Aspoňže vyšla Vaša kniha. Má charakter skutočnej jubilejnej knihy. Cením si,
keď to hovorím, jedným dychom i martinské knihy privítané v Národnom dome 28.
októbra 2018 v kruhu zástupcov družobných miest: mám na mysli diela Andrey
Jančoškovej a Stanislava Muntága.

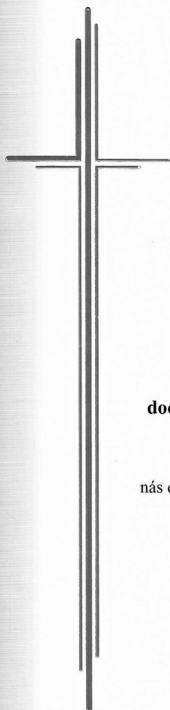
Priatelia, prešli časy. V budove Ústavu, v ktorej pracuje celý rad korporácií, v sú-
časnosti sídli aj projekčná firma, ktorá projektuje poľnohospodárske kombajny
a stroje. Pracuje v nej môj syn Roman. Chodí tam do práce každý deň a budovu si
očividne zamiloval. Keď som mu povedal, že knihu zdedí, potešilo ho to, pretože bu-
dovu má rád. Rád do nej domieva i svojich synov. Iste mu kniha poslúži, keď si pri
nej zaspomína na svojho starého otca – môjho otca Miloša, účastníka kováčskych
kurzov Ústavu, a možno niekde objaví tablo s jeho fotografiou.

Vaša kniha, vážení autori, je pekná, výborne zalomená a vytlačená, bohatá na
dokumentárne zdroje, s ktorými Vám pomáhali dnešní milovníci Martina. Je sviežo
napísaná, so znalosťami historických faktov i technikálií martinských, sloven-
ských, československých. Potešili ste ma pri jej čítaní mnohokrát. Presnejšie pove-
dané: teším sa, blahoželám nastokrát!

S úctou Vám, Ústavu dávam, vinšujem šťastný nový rok.

A mestu Martin želim „zapálené duše“, ktoré ho dokázali viesť do života.

MILOŠ KOVAČKA

Či by sa Boh nezastal svojich vyvolených,
ktorí dňom i nocou volajú k Nemu,
i keď mešká s ich vyslyšaním?
Hovorím Vám: Čoskoro sa ich zastane.
Ale keď príde Syn človeka,
či nájde vieru na zemi?
L 18,7 - 8

So slzami v očiach a bolesťou v srdci
oznamujeme rodine a priateľom, že náš drahý
manžel, otec, starý otec, brat

doc. PaedDr. Miloš Kovačka, CSc.

nás dňa 6.8.2019 vo veku nedožitých 79 rokov navždy opustil.
Posledná rozlúčka s našim drahým zosnulým
bude v pondelok dňa 12.8.2019 o 11:00 hodine
v evanjelickom kostole v Martine.

Odpočinutie večné daj mu, ó Pane!

Lúči sa s láskou manželka, synovia s rodinami
a ostatná smútiaca rodina

Stilencia - pohrebné služby

MARTINSKÝ EVANJELIK

Časopis Evanjelického a. v. cirkevného zboru v Martine.

Redakčná rada:

Július Vanovič, Milan Kubik, Zuzana Bukovská, Peter Ďurík, Katarína Majerová,
Alžbeta Stančevová-Kátlovska
Vychádza šesťkrát do roka.

Redakcia a administrácia: Ev. a. v. farský úrad v Martine, Memorandové námestie

www.ecavmt.sk, www.bsmt.sk, www.ezsmt.sk

Registračné číslo: FKOMT 94/01176